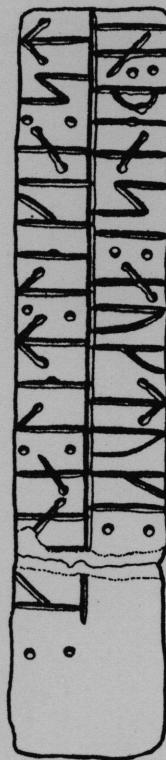

Første tværfaglige VIKINGESYMPOSIUM

Odense Universitet 1982

B E R E T N I N G fra
F Ø R S T E T V Å R F A G L I G E
V I K I N G E S Y M P O S I U M

Redigeret af

HANS BEKKER-NIELSEN

HANS FREDE NIELSEN

Beretning fra
første tværfaglige
vikingesymposium
4. opdag
Udgivet af Forlaget Hikuin og
Afdeling for Middelalderarkæologi
ved Aarhus Universitet,
Moesgård, DK-8270 Højbjerg

Trykt hos Det humanistiske fakultets
trykkeri, Aarhus Universitet
Omslag: Elsebet Morville

© Gillian Fellows Jensen.
Niels Lund, Torben Kisbye
ISSN 0900-0895
ISBN 87-87270-13-7
Printed in Denmark 1998

Runeinskriptionen på forsiden er nordisk
og stammer fra vikingetiden. Den blev
oprindeligt fundet på St. Paul's kirkegård
i London, men befinner sig nu i Museum of
London. Indskriften, der begynder nederst
til venstre og slutter nederst til højre
(idet anden linie står på hovedet), lyder
(ki)na : let : lekia : stin : bensi : auk :
tuki :, der af R.I. Page udlægges "Ginna og
Toki lod lægge denne sten".

Vignetten er tegnet efter en farvelagt illu-
stration i Skalk nr. 5, 1974.

INDHOLD

Forord	7
Gillian Fellows Jensen: Scandinavian settlement in England: The place-name evidence	9
Niels Lund: Vikinger og stednavne, filologi og historie	33
Torben Kisbye: Danelagen - sprogstruktur, befolk- ningsstruktur	43

INDEXED

FILED

CLIFFORD, LORRAINE JEANNE, Pennsylvania, settlement in
Bridgeman, Mrs. bisexuality, avowances

MICHAEL PARK, ALLEGEDLY OF MARYLAND, his wife, his
spouse

TOPPER, LIPPA, DECODED, - SPIONAGE, - POLITICAL
UNDERCROWDING

CP

FORORD

De sproglige vidnesbyrds beviskraft hvad angår spørgsmålet om den skandinaviske bosættelsestæthed i Danelagen har siden Binns, Davis og Sawyer's stormløb i 1950'erne mod Ekwall og Stanton's dogmer om den nære sammenhæng mellem antallet af især skandinaviske stednavne og låneord og antallet af indvandrere af skandinavisk oprindelse i Øst- og Nordengland været genstand for en livlig debat. Lektor Torben Kisbye, Århus Universitet, der selv er engelsk sproghistoriker, og som just er ved at få udgivet en bog om skandinaviske låneord i engelsk, undfangede ideen om at holde et vikingesymposium med deltagelse af herboende forskere, og da det forholder sig så heldigt, at vi her i landet har to videnskabsfolk, der har markeret sig kraftigt i ovennævnte debat, nemlig navnforskeren Gillian Fellows Jensen og historikeren Niels Lund, begge fra Københavns Universitet, gav emnet for det vikingetræf, der afholdtes på Odense Universitet den 27. april 1982 med omkring et halvt hundrede deltagere næsten sig selv.

Vi vil gerne her benytte lejligheden til at takke vore institutter for at have stillet sig bag arrangementet samt Middelalderlaboratoriet og Historisk Institut for at have givet deres støtte. En særlig tak skal vi rette til Engelsk Institut, under hvis auspicer denne udgivelse er kommet, og vi skal i den forbindelse takke sekretær Jill Hansen for venlig hjælpsomhed. Endelig skal vi udtrykke vor taknemmelighed over for lektor, fil.dr. Tore Nyberg, Historisk Institut, der på elegant vis ledede den paneldiskussion, som efterfulgte temadagens tre foredrag.

Hans Bekker-Nielsen
Nordisk Institut

Hans Frede Nielsen
Engelsk Institut

mo fejállománytól, így az általuk előírt törökök, bár a Szentélyben megmaradt zsinagóga használatban maradva, a hagyományoknak köszönhetően éppen újra ismét a hagyományos hagyományokat követően működik. A körülöttei szerzők a leírásban a színészektől való visszatérésről számolnak, miután a hosszú időtartam alatt a körülöttek ugyan a hagyományosnak tartott zsinagóga előtt gyakran töltötték a körülöttek életüket, de a legtöbbet a körülöttek részére a hagyományos lelkészekkel szemben az elkövetkező jövőben minden bármilyen lelkész szolgálatot végezni. A hagyományos lelkészeket a körülöttek ugyan nem várják vissza, de a hagyományos lelkészekre vonatkozóan mindenki a hagyományos lelkészeket fogja választani.

oiddyns elefan. reviewor, easinoe aedri lo eno. "Vikings
lo ion gomlech newyddibos lo ysgolenni gwylio edd
evitan eddibos aisllef partiv eddnewydd smodleit edd
...nolialuog-dallg
hebaf waliog edd for llym dduu yd beliogos gan edd.

SCANDINAVIAN SETTLEMENT IN ENGLAND: THE PLACE-NAME EVIDENCE

By Gillian Fellows Jensen

It is the bare outline of the story of the Scandinavian invasions of, and settlements in, England that can be derived from the Anglo-Saxon Chronicle and other early written sources. The Chronicle records the movements of the Danish army year by year and sometimes notes where an overwintering army took up its winter-quarters. It records three partitions of land between the Danes and the English - that of Yorkshire in 876, that of eastern Mercia in 877 and that of East Anglia in 880. The treaty concluded between King Alfred and the Danish leader Guthrum about 886 defines the southern limit of the Danelaw, that is those parts of the country ceded to the Danes and hence subject to Danish law, as from London 'up the river Lea to its source, then across the river Ouse to Bedford, then along the Ouse to Watling Street and then along Watling Street'. An Irish source, supported by references in Welsh sources, records the settlement in Wirral, Cheshire, of a band of Vikings under the leadership of Ingimund who had become fugitives after expulsion from Dublin in 902¹⁾, while the anonymous history of St Cuthbert, written in Latin c. 1050, refers to a systematic settlement of the coastal district of Durham in the second decade of the 10th

1) Cf. F.T. Wainwright, 'Ingimund's Invasion', English Historical Review LXIII (1948), pp. 145-69, and J.N. Radner, Fragmentary Annals of Ireland (Dublin, 1978), pp. 166-73, 206-07.

century²⁾. None of these sources, however, reveals anything of the varying intensity of Scandinavian settlement nor of the relations between the Viking settlers and the native English population.

The map compiled by Hugh Smith for the English Place-Name Society of parish-names of Scandinavian origin, on the other hand, gives us a good indication of the area of densest Viking settlement. In general outline, it confirms the evidence provided by the written sources. Hardly any Scandinavian place-names, for example, are found south of the southern limit of the Danelaw and the recorded settlements in Yorkshire, Mercia, East Anglia and the Wirral can all be seen to have left their mark on the nomenclature. Our attention is drawn, however, to two areas where the evidence of the place-names necessitates revision or supplementation of the written evidence. There are remarkably few parish-names of Scandinavian origin in Cambridgeshire, in spite of the fact that the Chronicle records among the Danes who submitted to the English king in 921 'the host which owed allegiance to Cambridge'³⁾. Perhaps the period of Danish domination in this county was too short to allow of a marked influence on major place-names. The other area for which the place-name evidence differs from that of the written sources is the Lake District. While the place-names suggest that Scandinavian settlement must have been dense here, there is no written record of any settlement. Some of the names may represent a movement across the Pennines from the Danelaw but the structure and content of others make it likely that immigration from areas in which Scandinavians had mixed with Celtic-speaking people is also to be reckoned with.

2) Cf. C.D. Morris, 'Northumbria and the Viking Settlement: The Evidence for Land-Holding'. Archaeologia Aeliana, 5th series, V. (1977), pp. 81-103, especially p. 96.

3) ASC A sub anno 921 (920).

The pattern of distribution of settlement as indicated by Smith's map is generally accepted. Such disagreement as there has been among scholars in the last twenty-five years has been concerned with the number of settlers and the nature of the settlement. The first thorough treatment of the problem was that published by the Swedish scholar Eilert Ekwall in 1924⁴⁾. He considered that the Scandinavians often settled in vills with English names and adopted their pre-existing names, sometimes in unchanged form but sometimes after substituting Scandinavian words or sounds for English ones. Hybrid names in which a Scandinavian personal name is compounded with the English element tūn he considered to imply that Scandinavians had settled in districts chiefly inhabited by English people, who named the Scandinavian villages or homesteads after their Scandinavian owners. The rarity of other kinds of hybrid settlement name he took to indicate that at the time when the names were coined, Scandinavian elements and English elements were on the whole kept well apart so that 'if the place-name contains an element that may be either English or Scandinavian, as bergh, hus, land, this element is probably English if the other element is English, Scandinavian, if the other element is Scandinavian' (p. 71). There is one significant point on which Ekwall does not seem to have made up his mind. This is the question as to the frequency with which Scandinavian names were given to old established English settlements. Immediately after explaining that Scandinavian place-names would have a good chance of lying thickly on the ground in areas which were not at all or only sparsely inhabited before their arrival, because in such areas there would be no

4) In 'The Scandinavian Element', Introduction to the Survey of English Place-Names (Cambridge, 1924), pp. 55-92. Cf. also idem 'The Scandinavian Settlement', An Historical Geography of England before A.D. 1800 (Cambridge, 1936), pp. 133-64.

or few English place-names for them to adopt, he goes on to say 'Scandinavian place-names have no doubt to a great extent replaced earlier English ones' (p. 74).

Eleven years after the appearance of Ekwall's survey, L.W.H. Payling made the first attempt to determine the significance of the Scandinavian place-names with the aid of the evidence provided by a study of local topography and surface geology⁵⁾. He showed how villages with English names in the Kesteven division of Lincolnshire tend to favour sites on gravel spreads over clay, where there would be good drainage and an adequate water-supply, or sites along the spring-line, where the clay outcrops below the limestone to the west and east of the ridge, whereas the vills with Scandinavian names are often found in districts that are likely to have been heavily wooded in early times. Payling therefore concluded that 'there was no general displacement of the native population during the Scandinavian invasion' but that as the demand for more arable land arose, with a population swollen by the advent of invaders and later settlers, these new settlers gradually cleared more woodland.

In his influential study of English history in the Viking period, Sir Frank Stenton squeezed an incredible amount of information out of the place-names⁶⁾. He argued that many of the names in which a Danish personal name is compounded with the English word tún may well stand for the replacement of an Englishman by a Dane as the lord of an existing village, as opposed to Ekwall's view that these names were given by Englishmen to Scandinavian settlements in English-dominated areas. As far as the purely Scandinavian names are concerned, Stenton was less circumspect than Ekwall. He considered that the 'names in which by or thorp is united

5) In 'Geology and Place-names in Kesteven (S.W. Lincolnshire)', Leeds Studies in English IV (1935), pp. 1-13.

6) Anglo-Saxon England (1st ed., Oxford, 1943), pp. 513-17.

in a strict grammatical compound with a Danish personal name suggest the foundation of new settlements rather than the establishment of Danish conquerors as lords of old ones... There is much to suggest that the Dane who left his name to a by or a thorp had normally been, not the lord, but the leader of the men whose settlement had brought the village or hamlet into being'. Of the thorps Stenton had earlier suggested that they 'seem to belong to a secondary level of nomenclature, which represents the late tenth and early eleventh centuries rather than the generations immediately after the settlement'.⁷⁾

It was not so much the question of the nationality of the coiners of the hybrid names in tun or the age of the settlements with names in by or thorp, however, that originally provoked the animated debate that has been raging for the last quarter of a century. The discussion was sparked off by Stenton's assessment of the density of the Scandinavian settlement. He looked upon the Scandinavian place-names as 'the record of a migration' and saw the recorded partitions of eastern England between 876 and 880 as being merely 'preliminary to an intensive Danish colonization of at least the northern half of this region'. Perhaps because Stenton's book was published during the war, there was a time-fuse on the explosive reaction. Twelve years passed by before dissenting views found their way into print⁸⁾. In 1955 the historian R.H.C. Davis argued that the weight of the evidence was against the theory of an intense settlement by rank-and-

7) In 'The Historical Bearing of Place-Name Studies: The Danish Settlement of Eastern England', Transactions of the Royal Historical Society, 4th series, xxiv (1942), pp. 1-24, Reprinted in Preparatory to Anglo-Saxon England (Oxford, 1970), pp. 298-313.

8) For a survey of the controversy see G. Fellows Jensen, 'The Vikings in England : a review', Anglo-Saxon England 4 (1975), pp. 181-206.

file Danish soldiers, at least in East Anglia⁹⁾, while the sparks first began to fly in earnest with the publication in 1958 of a provocative jeu d'esprit by Peter Sawyer¹⁰⁾. Sawyer directed his attack primarily against Stenton's assessment of the settlement as a result of 'a migration' and Ekwall's opinion that in an area such as Lincolnshire 'the number of new settlers was about equal to, or even greater than, that of the native population'. In Sawyer's opinion it is merely the Scandinavian influence on the English language that is reflected in the numerous place-names of Scandinavian origin, many of which, in his opinion, were probably not coined until after the Norman Conquest. Of the names in -by in Lincolnshire, for example, Sawyer dared to suggest that not 'more than perhaps twenty were formed in the ninth century'. On the other hand, he agreed with Ekwall and Stenton that areas where Scandinavian names are very dense and English names extremely rare suggest Scandinavian settlement on hitherto unoccupied land.

Sawyer's views would seem to have been somewhat modified before he published his book on the Vikings in 1962¹¹⁾. In this he wrote, 'The number of these names in by that should be assigned to the ninth century is therefore not known, but there is no reason why it should have been any more than a quarter of those that are recorded in the eleventh century, and it may well have been a smaller number than that' (p. 163). The 20 names in Lincolnshire of 1958 have thus swollen to a maximum of 56. Sawyer emphasises that the use of the word by does not mean that the namers were Scandinavians or even of Scandinavian descent and that Scan-

9) In 'East Anglia and the Danelaw', Transactions of the Royal Historical Society, 5th series, 5 (1955), pp. 23-39.

10) 'The Density of the Danish Settlement in England', University of Birmingham Historical Journal 6 (1958), pp. 1-17.

11) The Age of the Vikings (1st ed., London, 1962), pp. 152-65.

dinavian personal names are even less reliable than Scandinavian place-names as indicators of Scandinavian origin, because personal names simply reflect the vagaries of fashion. This assessment of the significance of the Scandinavian personal names led the 1962 Sawyer to argue that the hybrid ~~names~~^{names} in which a Scandinavian personal name is compounded with OE tún should be disregarded in any attempt to determine the extent and density of the Scandinavian settlements. Since he would also disregard the thorps, because they were secondary settlements, he left us with only the nucleus of early formations in -by as 'the most reliable guide to the area within which the original settlements can be found'.

The place-name scholar Kenneth Cameron sprang vigorously to the defence of place-names as evidence for Scandinavian settlement in three important papers devoted to the names in -by, the names in -thorp and the Grimston-hybrids in the counties of Lincolnshire, Leicestershire, Nottinghamshire, Derbyshire and Rutland¹²⁾. He argued that by and large the names consisting of a Scandinavian personal name plus the English element tún represent English villages taken over and partly renamed by the Danes at an early stage of the Viking settlement in England. This is because many of them occupy sites which are indistinguishable in type from those occupied by neighbouring vills with English names. Since the býs, on the other hand, tend to lie in the valleys of tributary streams, on the edges of stretches of favourable land or on smaller patches of such land than do the English vills, and very often on ground that is comparatively unfertile or badly drained, Cameron saw them as vills newly established by the Viking settlers on the best available vacant land. The sites of the thorps tend to be even less satisfactory than those of the býs and Cameron reckoned that these are likely to be dependent secondary settlements, probably founded by

12) SSTFB I-III (1965, 1970, 1971).

the descendants of the Vikings as a need for new territory developed. When first put forward, Cameron's views won very wide acceptance.

The historical geographer Glanville Jones was also provoked to react to Sawyer's views but on a different front. Jones attempted to resolve the problem of the density of the Scandinavian settlement by looking at it in the light of the pre-existing territorial organisation¹³⁾. Jones saw the settlement not as an occupation of virgin land but rather as an adaptation of a pre-existing, and in large measure surviving, organisation, in which the Scandinavian élite took over the estate centres, while a relatively small number of their followers were endowed with intermediate rights over appendant hamlets. He thus agreed with Sawyer as to the restricted number of Danish settlers (p. 84) but disagreed with him as to the likelihood of Danes establishing new settlements where they could, most often on land that the English had not yet occupied.

While the controversy was raging in England, I was in Copenhagen, preparing my thesis on Scandinavian personal names in Eastern England¹⁴⁾. While acknowledging that such names were sometimes borne by men of English descent, I argued that this was no reason for refusing to accept the many Scandinavian personal names in English place-names as evidence for the presence in the settlements of men and women of Scandinavian origin. The Scandinavian personal names in England are not only extremely numerous but also varied in type and the vitality demonstrated by this personal nomenclature must reflect the naming customs of a Scandinavian-

13) In 'Early Territorial Organization in Northern England and its Bearing on the Scandinavian settlement', The Fourth Viking Congress, ed. A. Small (Edinburgh, 1965), pp. 67-84.

14) Scandinavian Personal Names in Lincolnshire and Yorkshire, Navnestudier 7 (Copenhagen, 1968).

speaking community of some considerable size. The Scandinavian personal names, unlike the Norman personal names introduced after the Conquest, do not merely reflect the influence of a trend-setting minority.

In my subsequent study of the Scandinavian place-names in Yorkshire, I followed in Cameron's footsteps and exploited the topographical and geological evidence but at the same time I also took into consideration various kinds of evidence as to the administrative, fiscal and ecclesiastical status of the individual settlements¹⁵⁾. My conclusions were basically in agreement with those of Cameron, although the broader scope of my study meant that I also discussed evidence which proved that on the one hand Vikings often settled in English vills without interfering with their names and on the other hand that some of the purely Scandinavian place-names are borne by old established English vills.

By the time the second edition of The Age of the Vikings appeared in 1972, Sawyer had radically revised his views on the Scandinavian settlement. The hybrid names and the thorps had been received back into the fold and he wrote, 'The hybrid names...seem to represent an earlier stage of the conquest and colonization than the names in by, which are generally not on such good land, and the names in by are themselves earlier, as a group, than the names in thorp'. The extension of the Scandinavian settlements in England was looked upon as 'the beginning of that process of internal colonization that was to reach its greatest extent in the thirteenth century'¹⁶⁾. Only one year later, however, this revised view was further modified in Sawyer's inaugural lec-

15) SSNY (1972).

16) Cf. also 'The two Viking Ages of Britain. A Discussion', Mediaeval Scandinavia 2 (1969), pp. 163-76.

ture at Leeds¹⁷⁾. In this he argued that 'between the coming of the English and the Norman Conquest there was neither a steady and prolonged expansion of the cultivated area nor a general increase in the number of settlements' and he suggested that many of the Scandinavian place-names mark not so much an extension of settlement as its reorganisation under new lords.

After Sawyer had been persuaded that the thorps could be taken as evidence of one stage of the Scandinavian settlement, Niels Lund opened a new offensive against this generic and argued that thorp in Danelaw names should be looked upon as an archaic English element rather than a Scandinavian one¹⁸⁾.

In my own most recent book on the nomenclature of the Danelaw, I, too, executed a volte-face and tried to explain the clear pattern of distribution of vills with Scandinavian names on sites less immediately favourable for settlement than those occupied by vills with English names otherwise than as a result of Viking colonisation of vacant land¹⁹⁾. I argued that what the names reflect is the breaking up of old estates and the transfer of the individual units into small-scale private ownership.

It has, I am afraid, been a somewhat chaotic picture that I have presented up to now and I should like to use the rest of the time at my disposal in an endeavour to explain how such differences of opinion could arise. There are two major problems. The first is basically linguistic and is concerned with the determination of whether or not the individual place-names were in fact coined by Scandinavians. The

17) 'Baldersby, Borup and Bruges: The Rise of Northern Europe', University of Leeds Review, 16 (1973), pp. 75-96.

18) In 'Thorp-names', Medieval Settlement : Continuity and Change, ed. P. Sawyer (London, 1976), pp. 223-25.

19) SSNEM (1978).

second problem is concerned with the determination of the age of the settlements that received the Scandinavian names, as opposed to the names themselves. Were these settlements new plantations or were they merely old establishments under new management?

The determination of whether or not a Scandinavian name is in fact a Scandinavian coinage is not as straightforward a task as might be thought. Only when the Scandinavian element or elements in the name are recorded in a form or forms in which a typically Scandinavian inflexional form survives can a name be said with certainty to have been coined by people whose spoken language was Scandinavian. Most frequently it is a fossilised genitive form of the specific that survives, as in Amotherby YN, in which a reflex of the -ar genitive of the personal name Eymundr survives in the DB form Aimundrebi and even in the modern form of the name (SSNY 18) or Braceby in Kesteven, in which the Scandinavian genitive -s of the personal name Breiðr, as opposed to secondary OE genitive -es, is reflected in DB Breizbi and modern Braceby (SSNEM 38, 272). Very occasionally a Scandinavian nominative inflexion survives, as in Vpelider, the DB form of Upleatham YN, reflecting *upp-hlíðir (SSNY 107).

Where no Scandinavian inflexion survives, there will always be an element of doubt as to the linguistic affinity of the namers. Two common elements in Scandinavian place-names in England, for example, are bý 'farm, village' and thveit 'clearing'. The exclusively Scandinavian origin of thveit is beyond doubt and, even though an occurrence of the word bý in a gloss in the Lindisfarne Gospel of domiciliū as hus vel lytelo bý might just conceivably reflect a Northumbrian derivative of OE bū, the absence of any other evidence for this Northumbrian word makes it practically certain that the place-name generic bý in England is

a Scandinavian word²⁰⁾. This does not mean, however, that all the place-names in bý and thveit are Scandinavian formations. The words may have been adopted as loanwords into the English language or into the northern dialects of English. Such written evidence as there is suggests that bý did not become current in Old English but that it was used in Middle English and that in the compounds by-law and byr-law it became widespread in England. The word bý never appears alone as an appellative place-name in England but it is used appellatively in a few names in northern England, e.g. Byerworth La (býjar-vað), Beathwaite Cu (býjar-thveit). The only recorded instance of a semi-appellative use of thveit in England in the ME period is in a transcript of a 12th-century charter relating to the lands of the Priory of Carlisle, which specifies land in Ireby Cu as 'Langethweit et Stalethweit, et alios Thweiter (Scandinavian nominative plural bveitar) qui pertinent ad Langethwest'.²¹⁾ It is first noted again in independent use in 1628, when a twaite is defined as 'a wood grubbed up and turned to arable' and it survives in modern northern dialects with a variety of meanings²²⁾. Although not apparently common in independent use in the ME period, thveit does occur quite frequently as a simplex appellative place-name and would thus seem to have been used in this period to denote a new clearing.

As far as the two generics bý and thveit are concerned, then, it must be admitted that although it is as good as certain that they were introduced into England by Viking settlers, the possibility that some of the place-names in which they occur were coined by English-speaking people can-

20) Cf. D. Hofmann, Nordisch-Englische Lehnbeziehungen Der Wikingerzeit, Bibliotheca Arnamagnæana XIV (Copenhagen, 1955), §247.

21) Noted by H. Lindkvist, Middle-English Place-Names of Scandinavian Origin (Uppsala, 1912), p. 97.

22) Cf. PNEL 2. 218-19.

not be excluded. In the case of by, however, a study of the names in which it occurs reveals that in the areas covered by DB, there are comparatively few býs which are not recorded in this source or earlier or contemporary sources (about 50 in Yorkshire and 21 in the East Midlands, as opposed to 210 and 333 respectively recorded in the early sources) and about half of the late-recorded Yorkshire býs and three-quarters of the East Midland ones are purely Scandinavian compounds that are likely to be early formations in spite of their absence from the early sources (SSNY 6-8, SSNEM 28-29). Only two of the East Midland names contain Norman personal names; 6 of these are names not recorded in DB. In contrast it may be noted that no less than 19 of the 76 býs in Cumberland contain Norman personal names, a figure that shows that by was still being used to form place-names in this county at the time when William Rufus was planting settlers here after the expulsion of Gospatrix in 1092. It is, of course, very likely that Scandinavian continued to be current as a spoken language longer in the North-West than in Eastern England. Its survival there would have been encouraged by an influx of Scandinavian speakers in the 10th and 11th centuries from the colonies in Man and the Scottish islands.

The problem of the nationality of the namers is even more complicated when the place-names contain elements which occur in Scandinavian and English in identical or very similar forms. The Scandinavian habitative element thorp, for example, can easily be confused with cognate OE throp, of which the unmetathesised side-form thorp does occur in some few southern English place-names²³⁾. Similarly, the Scandinavian topographical element dalr 'valley' cannot be distinguished in the recorded forms of place-names from cognate OE dæl.

Hugh Smith's examination of the English place-names

23) Cf. PNEL 2. 214-16.

which contain the OE generic thorp shows that they are concentrated in Wiltshire, Gloucestershire, Oxfordshire and Buckinghamshire but that they also occur in the adjacent counties and sporadically in Northumberland. They are not found in the south-eastern counties of Kent and Sussex, perhaps because the settlement conditions there were not suitable to their development, nor in the extreme south-western ones of Devon and Cornwall. In Cornwall, of course, names of English origin of any type are comparatively rare, while the settlement pattern in Devon is characterised by single-farms that are an original form of settlement and not the result of secondary dispersion from an earlier village, so here, too, thorp would be a superfluous element.

In ME sources there is no way of distinguishing between the Scandinavian word and the OE one. It is true that the OE word is masculine and the Scandinavian word neuter and that in the English sources the word appears with the masculine nominative plural -as, later -es, but the OE plural in -as began to spread to words other than masculine a-stems in the early OE period and became widespread in the ME period. A neuter Danish loanword thorp would almost certainly have adopted the ME plural ending -es, even without any association with cognate OE thorp m.

There was earlier a tendency to discount the presence of OE thorp in Yorkshire and the East Midlands but, as I mentioned earlier, Niels Lund has argued that the element found in Danelaw place-names might well be the OE word²⁴⁾. He considers firstly that the OE element must have had a much wider distribution than that indicated by Smith's map in PNEL 2 and secondly that it became archaic at an early date so that the majority of the settlements bearing names in thorp must have been in existence before the arrival of the Vikings. He therefore assumes that the element in the

24) Op.cit. in note 18.

Danelaw is either purely English or else, since it takes the form thorp, possibly, but not necessarily, a scandinavianised version of the English element. He is inclined to dismiss the spelling thorp as valid evidence for Scandinavian origin because of the occurrence of the unmetathesised form in OE. It should be noted, however, that throp forms dominate in the West Midland areas, whereas in Yorkshire and Lincolnshire hardly any metathesised forms occur. The distinction between thorp-names in the Danelaw and throp-names elsewhere need not necessarily be the result of Scandinavian influence but there is a distinction and the theory that the Danelaw names are largely of Scandinavian origin will account for the distribution pattern of thorps and throps more satisfactorily than Lund's assumption that the variation between thorp and throp reflects OE dialect differences.

Niels Lund quite rightly questions the assumption that places not recorded in DB must necessarily be late foundations. Some settlements with names in -thorp are undoubtedly very old but such evidence as there is suggests that the West Midland throps are young. Few of them are recorded in DB and hardly any of them are parishes. The most common type of specific in these names is an adjective or adverb of position, such as nord, sud, heah, which indicates the site of the throp in relation to a parent vill. The possibility does exist, however, that these insignificant settlements had originally been established as component parts of large estates long before their names were fixed in the form in which they have survived to the present day, and the same may well be true of many of the Danelaw thorps. I am inclined to believe, however, that the names in thorp in this area, and in particular those whose specifics are Scandinavian, reflect Scandinavian influence, partly because thorps are so much more common in the Danelaw than the thorps and throps are in the rest of England and partly because names in -thorp are found in areas settled by the Vikings where there is no English

substratum that can account for their presence. There are a few in the Shetland islands, one in Iceland and a number in Normandy²⁵⁾.

The specifics in the Danelaw thorps - at least in those recorded in DB or more or less contemporary sources - are more frequently Scandinavian than English, Norman or indeterminately Scandinavian or English. Of the 114 compound thorps in Yorkshire whose names are recorded in DB, 86 or approximately 75% have Scandinavian specifics, 18 English specifics, 5 Norman specifics and 5 specifics which can be either Scandinavian or English. Of the 112 compound thorps recorded in DB and contemporary sources from the East Midlands, 52 or approximately 46% have Scandinavian specifics, 33 or approximately 30% English specifics, 10 Norman specifics and 17 specifics which can be either Scandinavian or English. For names first recorded between 1100 and 1500 the percentages of specifics of Scandinavian origin fall to 34 in Yorkshire and 30 in the East Midlands.

How are we to interpret the Danelaw names in which thorp is compounded with an English specific? Noting that the distribution of thorps in the East Midlands does not correlate very closely with that of the býs, whereas many of the thorps are found in areas where English-named villages are common, Kenneth Cameron suggested two possible explanations for this distribution pattern²⁶⁾. The Danes may have settled in the English-named villages without interfering with their names and then coined names in -thorp for the secondary settlements they later established in the neighbourhood. Alternatively, the thorp-names may simply reflect the adoption of the generic thorp into the onomastic vocabulary of the local English population. Niels Lund, in

25) Cf. Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder
s.v. -torp cols. 493 and 500.

26) Cf. SSTFB II, pp. 42, 48.

turn, would argue that the thorp-names with Scandinavian specifics might well have originated as purely English names in -throp and reflect the take-over of existing settlements by Danes, who subsequently scandinavised their names. The distribution of the thorp-names with Scandinavian specifics in Lincolnshire corresponds very closely with that of the thorp-names in general in that county and it seems most likely to me that the thorp-names were given by the Vikings either to subsidiary and perhaps hitherto unnamed units of large estates to mark their transfer into separate ownership or to new settlements that were established by the Vikings on land abandoned by earlier settlers. In areas where there is little evidence for earlier settlement by either English or Danes, the thorp-names may be borne by settlements newly established after reclamation of land, for example in the western Fen margins of Lincolnshire. As far as the thorp-names with English specifics are concerned, some of these may well be borne by ancient settlements but I take the greatly increased frequency of occurrence of such formations in the post-Conquest period to reflect the adoption of Scandinavian thorp into the onomastic vocabulary of the mixed Anglo-Scandinavian population of eastern England.

Problems similar to those offered by thorp are presented by the topographical generic dalr, which cannot be distinguished in the recorded forms of place-names from OE dæl. The latter word is recorded independently in OE with a meaning such as 'low or deep place', 'pit'. Hugh Smith argued that it probably also had the meaning 'valley', judging from its occurrence in place-names in areas where the presence of Scandinavian dalr can be discounted²⁷⁾, and that OE dæl 'valley' had a widespread distribution in the earlier period and that it is infrequent in place-names because it was later displaced by the very common element denu. Margaret

27) Cf. PNEL 1.125-26.

Gelling, who is at present engaged in a study of topographical elements in English place-names, has kindly informed me that in fact the only place-name in which OE dæl actually seems most likely to have the meaning 'valley' is Dalham Sf, which lies in a marked valley. Even here, however, the village might have been named from some pit or hollow, rather than from the valley, or the name might even have been formed by variation on neighbouring Denham (*denu-hām). In the areas of Scandinavian settlement, of course, there is no way of determining with certainty whether a place-name form in -dal contains the English word or its Scandinavian cognate but I would argue that there is a good deal of evidence to support the assumption that it is the Scandinavian element that is to be reckoned with here.

Firstly, there is the fact that the element would normally seem to have the meaning 'valley', which is only certainly evidenced for the Scandinavian word.

Secondly, there is the rarity of place-names in -dal outside the areas of Scandinavian settlement. In Northumberland and Durham, for example, dal is rare and denu very common, whereas in the North Riding of Yorkshire, dal is much commoner than denu.

Thirdly, dalr occurs frequently as a Scandinavian element in Scottish place-names in areas where the Scandinavian place-names do not overlie an English name sub-stratum and where the English element can consequently be discounted.²⁸⁾

Fourthly, dalr is more frequently combined with Scandinavian specifics than with English ones. Of the 31 settlement names in -dalr recorded in the North Riding of Yorkshire before 1500, for example, one is a simplex name, while 15 have Scandinavian specifics, 8 English specifics, and 3 specifics which can be either English or Scandinavian. The

28) Cf. the distribution map in W.F.H. Nicolaisen, Scottish Place-Names (London, 1976), p. 95.

specific in the remaining 4 names is an older river-name of British origin. Of the 82 settlement names in -dal recorded in the North-Western counties before 1500, one is a simplex name, while 40 have Scandinavian specifics, 12 English specifics and 16 specifics which can be either English or Scandinavian. The specific of 9 names is an older river-name of British origin, while 2 specifics are Norman and 2 of obscure origin. In each area, then, there are about 50% of the names which certainly have Scandinavian specifics and a further 23% of the Yorkshire dals and 33% of those in the North-West may well be of Scandinavian coinage, namely those whose specifics may be Scandinavian and those whose specifics are British river-names. Some of the latter names are certainly Scandinavian coinages because the recorded forms betray a medial -er- between the river-name and -dal. This -er- has earlier been thought to represent a secondary Scandinavian genitive in -ar²⁹⁾ but I consider it more likely to represent the genitive ár of the Scandinavian appellative á f. 'river' which, together with dalr, forms a compound generic árdalr 'river valley'. The instances in the North-West include Allerdale and Miterdale in Cumberland (PNCu 1, 389), while the valley of the Nidd in the West Riding of Yorkshire is known as Nidderdale (PNWY 5. 76). Percentages of specifics of certainly English origin are much lower, 26 in the North Riding of Yorkshire and 15 in the North-West. A comparison of these figures with those for certainly Scandinavian specifics certainly supports the theory that the Scandinavian generic is to be reckoned with in both areas.

Fifthly, there are a number of place-names in which -dal has been added tautologically to an English element denoting a valley and the most likely explanation for these formations is that the Vikings added an epexegetic dalr to a pre-existing place-name of whose lexical significance they

29) Cf. PNEL 1. 12-13.

were ignorant. In the two Sleddales in Westmorland, for example, dalr would seem to have been added to a simplex name *slæd 'valley'³⁰⁾ and in Longendale, the long valley of the Etherow in Cheshire and Derbyshire, dalr has been added to the compound OE place-name * lang-denu 'long valley'.³¹⁾

All in all, I would argue that it is reasonable to take place-names in -dal whose specifics are Scandinavian to be Scandinavian coinages, particularly if they are recorded in early sources, but I must admit that many of the names might be late coinages involving the Scandinavian loanword in English.

The problems of interpretation I have discussed so far have been related to the determination of the linguistic origin of the place-names or their constituent elements. I have shown that even when an element is certainly of Scandinavian origin, it cannot be proved that all the place-names in which it occurs were coined by Scandinavian settlers. On the other hand, I would argue that it is not unreasonable to assume that the majority of the place-names recorded in early sources, both of whose elements are either certainly or possibly Scandinavian, are most likely to be Scandinavian coinages and derive from the period when men from Scandinavia were making their homes in England.

In conclusion I should like to turn to the non-linguistic problem, the age and nature of the settlements bearing the Scandinavian names. Do the areas where Scandinavian place-names lie thick on the ground represent areas that were only sparsely inhabited before the arrival of the Vikings or have some or most of these Scandinavian names merely replaced English names of old established settlements?

To illustrate Fellows Jensen's views in 1972 we might

30) Cf. PNWe 1. 160, 2. 171. Sleddale 12th century.

31) Cf. PNCh 1. 2. Langedenedele DB.

take a look at a map of the Howardian Hills (SSNY 211). There is a string of English-named villages along the northern edge of the hills, at the juncture of the limestones with the alluvium of the Vale of Pickering, where there is a mile-wide band of good arable land. There is reason to believe that the Vikings settled in these vills without tampering with the names. The chain of English names is broken by a hybrid name, Fryton 'Frithi's settlement', presumably an English vill taken over and partly renamed by the Vikings, and by two býs, Slingsby 'Sleng's bý' and Amotherby 'Eymund's bý'. These two vills can be either new settlements squeezed in by the Danes on small patches of vacant land or else originally English vills taken over and completely renamed by the Vikings. The four býs on the southern slopes, however, lie on sandstones and shales that were not suitable for agriculture and I considered it unlikely that they were developed for settlement before the arrival of the Danes. A third wave of settlement would seem to be marked by the five thorps and Grimston, which all lie in the central belt of woodland. I suggested that the thorps were probably secondary settlements dependent on the býs or the English-named villages and not established until after the clearing of some of the woodland.

Ten years on, I should like to make a radical revision of these views. In our treatments of the place-names in relation to topography, neither Cameron nor I drew a sharp enough distinction between the age of a settlement and the age of its name and neither of us made it sufficiently clear that the relative desirability of the sites only indicates the order in which they are likely to have been occupied and does not provide an absolute dating for their occupation. What, then, is the correct interpretation of the map of the Howardian Hills? It is certainly true that the Vikings settled in some English vills without changing the names. At Hovingham there is a massive carved stone cross in the church, which was decorated with a degenerate Scandinavian interlace

pattern, probably fairly late in the tenth century. This shows that by that time at least the lord of the manor was prepared to accept a work which reflected Scandinavian taste. He need not himself, of course, necessarily have been of Scandinavian origin or descent. As far as Slingsby and Amotherby are concerned, it seems far more likely that these vills, too, were English settlements that were occupied by the Vikings than that their sites had remained vacant until the late ninth century. The býs on the southern slopes of the hills might also be old English settlements but there are less pressing reasons for thinking that this must have been so in their case. The thorps in the wooded belt are undoubtedly secondary settlements but they are not necessarily young. They might originally have been dependent on the English vills in the fertile belt to the north. It is probably significant that the English name Coulton, which is of indeterminate age, has as its specific the appellative col 'charcoal', suggesting that the settlement was founded as a base for the burning of charcoal. Scackleton is another vill in the woodland that was established by the English, although to judge from the present form of the name, it was probably taken over by Viking settlers. It was certainly Vikings who substituted the pronunciation (sk) for the original OE (ʃ), which would have resulted in a modern form Shackleton.

We cannot, then, definitely ascribe the establishment of the various settlements in the Howardian Hills to one of the three periods, pre-Viking, early Viking and late or post-Viking. In theory, every vill marked on the map may have been in existence before the first Viking ever set foot on English ground. Even a settlement on an unfavourable site might be of considerable antiquity. Nor is it any longer reasonable to interpret the much greater frequency with which bý is compounded with a personal name in England as compared with Denmark (a minimum of 40% of the English býs as compared

with 10% of the Danish ones) as a reflection of a colonisation situation in which vills were founded under the command of a single man. I would now argue that what the dominance of personal names in place-names in by in England reflects is the fact that it was during the Viking settlement that much land passed into small-scale private ownership for the first time. In the Anglo-Saxon period land was not bought and sold. It was either inherited or granted in exchange for lifelong service, reverting to the donor on the death of the recipient. In the 10th century, however, individual owners began to acquire estates all over England and it is possible that this habit of buying and selling land developed as a result of Viking activity. There are some 10th-century charters recording the sale of land by the Vikings in Derbyshire, Bedfordshire and probably Lancashire³²⁾ and in the beginning of the 11th century King *Aethelred* granted land in Oxfordshire to a Dane called Toti in return for a pound of gold that the king needed in order to be able to pay the Danegeld to keep the Danes away³³⁾. It seems likely that it was the Viking invasions and settlements at the end of the 9th century that paved the way for the buying and selling of small parcels of land in the 10th century. Old estates were broken up and some of the individual units passed into the possession of the Danes. They may also have developed some marginal areas for settlement but more and more evidence is coming to light for fairly intensive pre-Viking exploitation of most of England. The characteristic Danelaw place-name, consisting of a Scandinavian personal name plus a habitative element, is thus best interpreted as a reflection of that reorganisation of the pattern of landholding which was probably the most significant result of the Viking invasions and settlement.

32) Sawyer nos. 397, 396, 407.

33) Cf. C.R. Hart, The Early Charters of Eastern England (Leicester, 1966), pp. 190-93.

ABBREVIATIONS

County abbreviations are those employed by the English Place-Name Society.

ASC = Anglo-Saxon Chronicle

DB = Domesday Book of 1086

ME = Middle English

OE = Old English

PN + county abbreviation = the relevant county volume published by the English Place-Name Society.

PNEL = English Place-Name Elements by A.H. Smith (Cambridge, 1956).

Sawyer = P.H. Sawyer, Anglo-Saxon Charters. An Annotated List and Bibliography (London, 1968).

SSNEM = G. Fellows Jensen, Scandinavian Settlement Names in the East Midlands, Navnestudier 16 (Copenhagen, 1978).

SSNY = G. Fellows Jensen, Scandinavian Settlement Names in Yorkshire, Navnestudier 11 (Copenhagen, 1972).

SSTFB = K. Cameron, Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs : The Place-Name Evidence I-III (Nottingham, 1965); 'Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs : The Place-Name Evidence, Part II, Place-Names in Thorp', Mediaeval Scandinavia 3 (1970), pp. 35-49; 'Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs : The Place-Name Evidence, Part III, The Grimston-hybrids', England Before The Conquest, ed. P. Clemoes and K. Hughes (Cambridge, 1971), pp. 147-63. I-III reprinted in Place-Name Evidence for the Anglo-Saxon Invasion and Scandinavian Settlements, ed. K. Cameron (English Place-Name Society, 1975), pp. 115-71.

VIKINGER OG STEDNAVNE, FILOLOGI OG HISTORIE

Af Niels Lund

Da jeg første gang ytræde mig om forholdet mellem historikere og filologer, gav jeg letsinidigt udtryk for den opfattelse, at historikerne i vid udstrækning måtte bøje sig for filologernes tolkning af det sproglige materiale og erkende, at de her besad en speciel indsigt, som en historiker normalt ikke kunne mønstre.¹

Situationen var på det tidspunkt den, at Peter Sawyer havde anfægtet den fra de gamle, Ekwall, Stanton m.fl., overleverede tolkning af stednavnematerialet i Danelagen,² og han var i den anledning blevet imødegået af Kenneth Cameron. Cameron fastholdt over for Sawyer, at det samlede materiale, stednavne, marknavne og den øvrige sproglige indflydelse fra dansk på engelsk, ikke kunne forklares uden en betydelig indvandring af danskere, uden tilstedeværelsen i Danelagen af et betydeligt, dansktalende befolkningselement gennem en længere periode.³

Nu har afstanden mellem Cameron og Sawyer nok aldrig været så stor, som de selv troede, men jeg benyttede lejligheden til at dunke Sawyer oven i hovedet med det synspunkt, at filologerne nødvendigvis var klogere end historikerne i disse spørgsmål. Det drejede sig jo, troede jeg, om nogle sproglige processer, og på det område måtte vi historikere vel med klædelig beskedenhed overlade filologerne primatet.

Jeg er nu nået til den erkendelse, at historikerne tværtimod bør gå ind i dette arbejde alt hvad de kan. Ved nærmere eftersyn viser det sig nemlig, at filologernes behandling af deres materiale i høj grad er historisk, de betjener sig af en række antagelser om historiske forhold og inddrager en række historiske forskningsresultater af større og mindre sikkerhed. Og ikke nok med det: selve etableringen af det sproglige materiale beror på en histo-

1 "The two Viking Ages of Britain. A Discussion". Mediaeval Scandinavia, 2 (1969), 198.

2 "The Density of the Danish Settlement in England". University of Birmingham Historical Journal, VI (1957-58), 1-17; The Age of the Vikings, (London, 1962).

3 Scandinavian Settlement in the Territory of the Five Boroughs: The Place-Name Evidence, (University of Nottingham, 1965).

risk forskningsproces og dermed på historisk kildeskritik. I det omfang det er tilfældet, er historikeren på hjemmebane, og i samme omfang må han nødvendigvis yde sit bidrag til udforskningen af de sproglige levn af vikingebosættelsen i Danelagen og til den proces, der fører fra præmisser til konklusion.

Diskussionen om bosættelsens omfang baseres i første række på stednavnene. Det hører til vor børnelærdom, at der i Danelagen findes en mængde stednavne på by og på torp, et antal skandinaviserede engelske stednavne og et antal hybride navne. En historiker, der akcepterer, at filologerne har mest forstand på det sproglige, og derfor overtager dette materiale grydeklart på det stadium, hvor det skal anvendes som historisk kilde, kommer i virkeligheden på anden hånd på samme måde, som når han nøjes med at læse sine kilde i oversættelse. Han sværer i lykkelig uvidenhed om, at der allerede i den indledende fase er anvendt megen historisk metode og mange historiske argumenter, føretaget mange valg mellem foreliggende muligheder.

I den filologiske tolkning indgår ofte et betydeligt element af foruddiskontering af den konklusion, historikeren vil drage af materialet. Der er ikke de store vanskeligheder med navnene på by. Enten man som i gamle dage uden tæven regner dem for resultatet af dansk kolonisering i egentlig forstand, eller man, som flere nu er kommet ind på, forstår dem som i noget omfang landsbyer, der er omdøbt, altså eksisterede før vikingerne kom og bosatte sig, så er man enige om, at navnene på by havde vi ikke fået i Danelagen uden en dansk bosættelse. Det er resultatet af en dansk, sproglig indflydelse, som kun kan være udøvet i forbindelse med en dansk tilstedeværelse af et vist omfang.

Men der er stadig vanskeligheder med torp-navnene, som også historikeren bør give sig af med. Jeg har tidligere søgt at rejse tvivl om, hvorvidt torp-navnene i Danelagen i det hele taget er danske,¹ og jeg er ikke helt parat til at putte denne tvivl i

¹ "Thorp-Names". Medieval Settlement : Continuity and Change, ed. by P.H. Sawyer, (London, 1976).

skuffen, trods den kritiske modtagelse, Gillian Fellows Jensen og andre har beregt mine forslag.¹

Situationen er jo den, at man forud i England kendte og benyttede det samme ord i stednavne, blot i formen throp; vi står derfor over for vanskeligheden af at skelne de to elementer fra hinanden. De engelske throp-navnes udbredelse ses af Hugh Smith's kort på næste side. De holder sig, med ganske få undtagelser, smukt på den engelske side af grænsen til Danelagen. Kortet er dog knap fuldstændigt, idet der også findes navne af denne type i Durham.

Denne fordeling er påfaldende, for disse throp-navne antages i almindelighed at stamme fra før vikingetiden. Hvad er årsagen til, at typen har skyet Danelagen, før vikingerne kom der? - Hvad hindrede deres udbredelse her?

Når man ser på et område som Northamptonshire, der jo deles i to dele af Watling Street, må man næsten tro, at filologerne simpelt hen har vedtaget, at i Danelagen findes det danske thorp, udenfor findes det engelske throp. Der findes nemlig en række navne med dette element i det nordøstlige Northamptonshire, og en stor del af dem betegner de som usikre i henseende til nationalitet. Nogle af dem er danske nok, de er sammensat med et dansk personnavn, men mange er sammensat med appellativer eller andre forled, og de viser alle tegn på at være engelske. Hvis da ikke havde ligget på den gale side af Watling Street, havde ingen set noget problem i at anse dem for engelske.

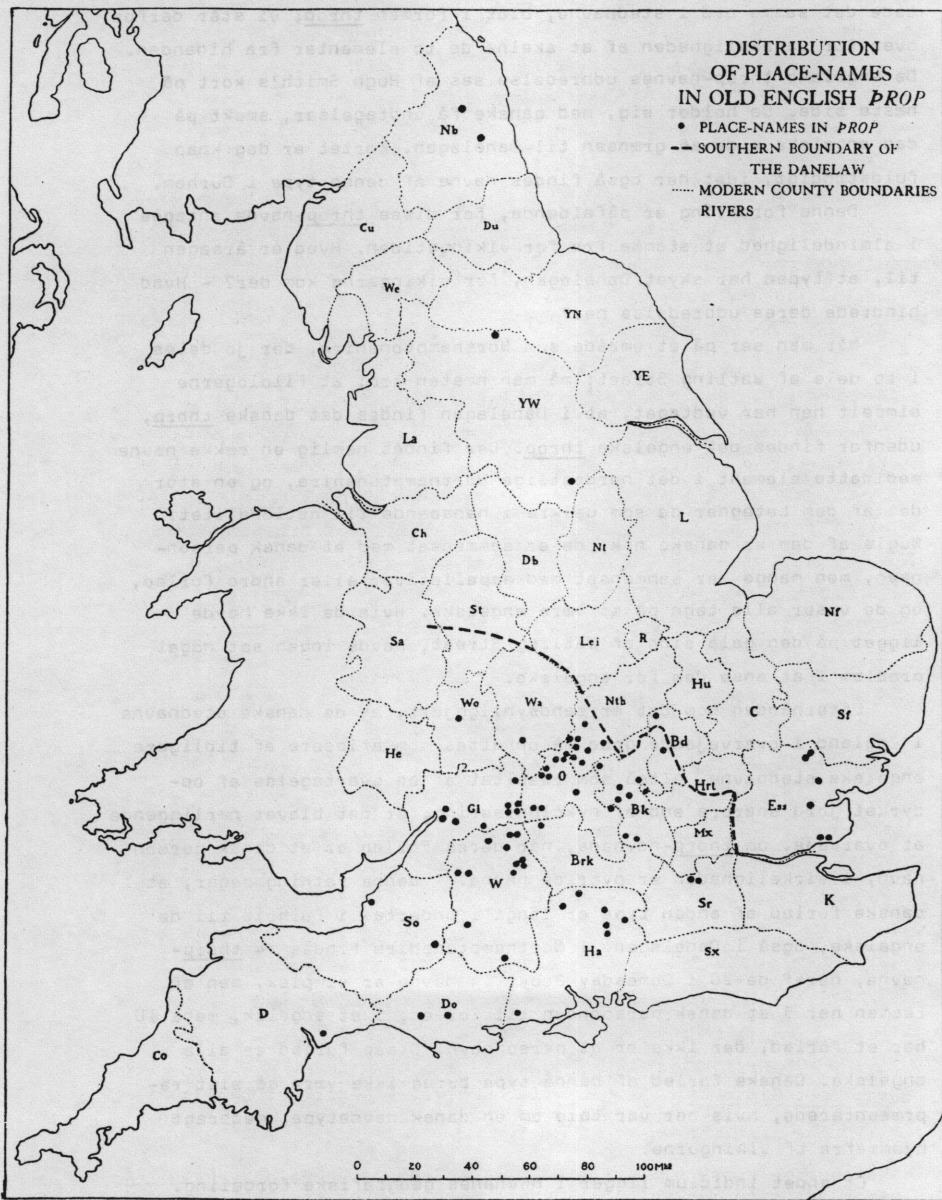
Efterhånden som det er sandsynligt, at de danske stednavne i England i overvejende grad må opfattes som aflesere af tidligere engelske stednavne, altså som resultat af en overtagelse af opdyrket jord snarere end af nykolonisering, er det blevet nærliggende at overveje, om thorp-navnene, når deres forled er et dansk personnavn, i virkeligheden er hybride navne. I denne retning peger, at danske forled af anden type er langt i undertal i forhold til de engelske, også i Danelagen. I Northamptonshire findes 34 thorp-navne, heraf de 20 i Domesday Book. 14 navne er simplex, men af resten har 5 et dansk personnavn til forled, 5 et engelsk, mens 10 har et forled, der ikke er et personnavn. Disse forled er alle engelske. Danske forled af denne type burde ikke være så slet repræsenterede, hvis her var tale om en dansk navnetype, medbragt hjemmefra af vikingerne.

Et andet indicium ligger i navnenes geografiske fordeling.

go nearest ecclesiastical boundaries outside the county boundaries
and the southern boundary of the Danelaw.

DISTRIBUTION OF PLACE-NAMES IN OLD ENGLISH *PROP*

- PLACE-NAMES IN *PROP*
- SOUTHERN BOUNDARY OF THE DANELAW
- MODERN COUNTY BOUNDARIES
- RIVERS

Som det ses, findes de i Essex, hvor der aldrig foregik nogen videre fordanskning, og nord for Danelagen har vi dem igen i Northumberland; der findes, som nævnt, også nogle i Durham, hvor de mod syd viser thorp-former, men mod nord throp.

Man har forsøgt at forklare denne fordeling med indviklede antagelser om, hvornår kendskabet til og brugen af thorp som stednavnelement nåede til de forskellige angelske og saksiske indvandrergруппers kontinentale hjemegnene.¹ Det turde altsammen af forskellige grunde være futilt, og rent konkret kan man i denne sammenhæng pege på, at de indvandrere, som befolkede Northumberland og der skabte stednavne på throp, kom fra Yorkshire, hvor man efter vikingetiden har dem i formen thorp. Man kan derfor også overveje, om der udeover en hybridisering er foregået en skandinavisering, hvorved engelske throps er blevet til danske thorper.

Distributionen giver også på anden måde anledning til tvivl om thorp-navnenes udspring af en dansk kolonialisering. Flere forskere har nemlig peget på, at de savner den sammenhæng med navnene på by, som man måtte forvente at finde, hvis de repræsenterede en sekundær kolonialiseringssætning i forhold til disse.² Helt påfaldende er er område som North Riding i Lindsey, hvor det vrangler med by-navne, mens der kun findes et thorp.

Ser man på mindre områder, findes thorp-navnene i højere grad sammen med hybride navne af Grimston-typen og sammen med rent engelske navne. Dette peger ikke på, at thorp-navnene er danske. Det bør snarere tolkes således, at i nogle egne har danskerne haft en så overvældende sproglig overvægt, at stednomenkлатuren er blevet meget stærkt fordansket. I Lindsey North Riding er de engelske stednavne så få, at man uden tvivl må regne med, at en række tun-navne er blevet til by-navne, og der er intet i væjen for, at throp-navne kan have lidt samme skæbne. Man kan naturligvis ikke

1 A.H.Smith: English Place-Name Elements, part II. (English Place-Name Society, vol.XXVI, Cambridge University Press, 1970), 205-12, 214-16.

2 Se Gillian Fellows Jensen: Scandinavian Settlement Names in the East Midlands, (Navnestudier udgivet af Institut for Navnforskning, nr.16, København 1978), 254 med henvisning til Kenneth Cameron.

3 Sammenlign kortene i Gillian Fellows Jensen: Scandinavian Settlement Names in Yorkshire, (Navnestudier udgivet af Institut for Navnforskning, nr.11, København 1972), 174, 176 og 178.

påvise et eneste tilfælde, men de fleste vil umiddelbart være parate til at akceptere, at Lindsey North Riding må have haft flere tun-navne før vikingetiden, end det har nu, hvor disse navne udgør 12% af det samlede navnestof over for 43% navne på by og 2% navne på thorp, mens det kræver nogen overtalelse at få folk til at tænke på thorperne i samme sammenhæng. En Statistik vil vise, at hvor vi har mange navne på by, falder procenten af både thorp og tun, men hvor vi har mange navne på tun, stiger også procenten af thorp-navne.

Der findes ikke rent sproglige kriterier, hvormed man kan afgøre spørgsmålet om throp contra thorp. Det erkender de fleste filologer også, ingen af dem påstår at besidde sådanne midler. Hvor filologien hører op, tager de så historiske argumenter i brug, og det er naturligvis helt legitimt - en historiker kan kun være tilhænger af mest mulig tænkning i historiske baner. Men historikeren skal være opmærksom på, at de resultater, dette arbejde giver, alt-så ikke er baseret på en indsigt, han ikke selv besidder og uden videre må bøje sig for. De er resultatet af hans eget håndværk, og han er forpligtet til at vurdere dem kritisk, før han forlader sig på dem, bruger dem som udgangspunkt for hypotesser og forklaringer.

Det samme forhold gør sig gældende i forbindelse med marknavnene og den øvrige sproglige indflydelse: låneord i dialekter og i rigssprog, påvirkning af det engelske sprogs grammatiske struktur, etc. Jeg opfatter disse ting som én og den samme, marknavne altså som en del af den almindelige sproglige indflydelse.

Denne "almindelige sproglige indflydelse" er en meget vanskelig størrelse at håndtere som historisk kilde, både kvantitativt og kvalitativt. Det er jo vanskeligt at måle en sproglig indflydelse. Hvad skal man egentlig lade sig imponere af? Og har man fundet ud af det, hvorledes omsætter man så en vis sproglig indflydelse til et bestemt mål indvandring? - Er den konstaterbare danske indflydelse på engelsk i vikingetiden massiv, overvældende, som nogle hævder, eller er den neglighibel i en større sammenhæng? - En historiker, der skal anvende det sproglige materiale og overtager et udsagn derom eller en vurdering deraf fra en filolog, og skal anvende det i forbindelse med vidnesbyrd af anden art, berettende kilder og arkæologiske fund, står med et problem, der minder om det med Rundetårn og tordenskraldet.

Indtil det gik op for mig, at filologi ikke blot er filologi, men også historie, mente jeg i respektfuld autoritetstro at burde tro filologerne, når de hævdede, at der er tale om en så massiv sproglig indflydelse, at den kun kunne forklares ved hjælp af en så massiv tilstedeværelse af danskere, at de i store dele af Øst- og Nordengland må have været talmæssigt jævnbyrdige med den engelske befolkning, nogle steder måske endda overlegne.

Min autoritetstro begyndte at smuldre, da jeg underkastede marknavnestoffet en undersøgelse. Kristian Hald og Kenneth Cameron har undersøgt marknavnene i hver sin landsby i Lincolnshire, og Gillian Fellows Jensen har undersøgt en bestemt kilde med oplysninger om landsbyer både i Danelagen og udenfor.¹ Hald og Cameron kan begge opvise op til 70% dansk islæt i marknavnene, og det samme fandt jo F.T. Wainwright i Hoby i Leicestershire.² Man måtte på den baggrund næsten tro, at talesproget var pæredansk endnu i 1200-tallet i Danelagen, eller endda i 1322, hvorfra Hoby-dokumentet stemmer. Det stemmer blot dårligt med Ray Page's velunderbyggede opfattelse, at dansk som talesprog ikke overlevede ud over det 10. århundrede i England. Vi har jo dårlig nok en stump tekst på dansk fra England i vikingetiden.³

Det der egentlig fik min tilid til at vakte, var opdagelsen af den sammenblanding af historiske og filologiske argumenter, der anvendtes ved bestemmelsen af det nordiske element, og den helt utilstrækkelige baggrund, der findes for arbejdet, rent filologisk set.

Den afgørende komplikation ligger i ukendskabet til sproget i Danelagen før vikingerne. Vort kendskab til oldengelsk baseres hovedsagelig på tekster fra Wessex, hvor man betjente sig af en saksisk dialekt; vort kendskab til angelske dialekter er derfor meget begrænset. Men vi må regne med, at ordforrådet her kan have lignet ordforrådet i dansk mere end det i saksisk gør. Samtidig er der at

1 Kr. Hald, "Vore Marknavnes Alder". Namn och bygd, (1948); Kenneth Cameron, "Early Field-Names in an English-named Lincolnshire Village". Otium et Negotium, ed. Folke Sandgren, (Stockholm, 1973); Gillian Fellows Jensen, "English Field-Names and the Danish Settlement". Festskrift til Kristian Hald. (København 1974).

2 Archaeology and Place-Names and History. (London, 1962), 86-88.

3 "How long did the Scandinavian language survive in England?" England before the Conquest, ed. by P. Clemoes and K. Hughes, (Cambridge, 1971).

stort sammenfald mellem ordforrådet i dansk og engelsk, enten det er saksisk eller engelsk. Det er jo germanske sprog allesammen.

Man må derfor operere med tre grupper af glosor, når man skal sortere ordforrådet i dette marknavnestof: en gruppe med ord, der kun kan afledes af en oldengelsk rod, fordi ordet ikke kendes i nordiske sprog; en gruppe, hvis rod kun kan være oldnordisk, fordi ordet ikke kendes i oldengelsk (man må se bort fra, at man ved så lidt om engelsk dialekt, at man ikke kan udelukke, at ordet fandtes her); og endelig en gruppe, hvor ordene kan afledes af såvel oldnordiske som oldengelske ord. Til denne gruppe hører eksempelvis marknavne på vang, der kan afledes af både oldengelsk wang og af oldnordisk vangr. Man kan ikke af den form, hvori navnene optræder, se, om de stammer fra det ene eller det andet sprog.

Denne sidste gruppe bliver foruroligende stor, når man holder sig til det sproglige alene. Det gør filologerne da heller ikke, de begynder at fordele denne gruppens indhold i de to andre, og i mangel af sproglige kriterier tyr de til historiske argumenter. De tager i betragtning, at vi jo her befinner os i Danelagen, hvor der ifølge historikerne indvandrede så mange danskere, der talte dansk, så mon ikke marknavne på vang med overvejende sandsynlighed her må afledes af oldnordisk vangr fremfor af oldengelsk wang? - Således bliver marknavne på vang nordiske, og det samme er sket med en række andre. Over til historikeren leveres således et kildemateriale, der indeholder en overvældende mængde danske marknavne - hvoraf historikeren slutter, at der rigtignok boede mange danskere i Danelagen og de talte dansk.

Forsvarlig historisk metode tilsiger naturligvis, at vi kun anerkender de sikre og ser bort fra de uvisse. Men hvis vi herved ender med for eksempel et indslag på 30% danske marknavne i Danelagen, er det så ikke stadig en massiv indflydelse, der kun kan forklares ved en betydelig indvandring og kolonisering?

Det kommer igen an på en kvalitativ vurdering. Er der tale om 30 glosor, der hver især optræder to-tre gange og tilsammen giver 75 forekomster? - eller har vi tre glosor, der optræder femten gange hver, mens resten kun findes én gang eller to? -

I de tilfælde, jeg kender, er der ikke engang tale om 30 glosor, men om et dusin stykker, hvoraf normalt tre eller fire tegner sig for en overvældende procentdel af det samlede materiale. Det skifter

lidt fra egn til egn, hvilke ord der er tale om, men i alt drejer det sig næppe om mere end ti-tolv stykker.¹

Er det udtryk for en massiv dansk indflydelse på engelsk, at en håndfuld ord overtoges og åbenbart blev flittigt anvendt af hele befolkningen som låneord?

Der må nødvendigvis restere mange ord i den usikre mellemgruppe. Det hænger også sammen med vort før omtalte ukendskab til den angelske dialekt, for det er ingenlunde givet, at fordi vi ikke kan føre et ord tilbage til et, vi kender i det oldengelske sprogstof, må det være kommet med nordboerne. Der kan i det engelske sprog peges på en række ord, der er danske, og i dialekterne findes endnu mange flere, som kunne være det. Problemerne med dette materiale er imidlertid lidet udforskede, vi kender en række ord's forekomst i nyere tid, og her synes deres udbredelse ofte at savne enhver forbindelse med vikingernes; deres forekomst i ældre tid kendes imidlertid ikke, så det er muligt, at den ville vise større overensstemmelse med vikingernes udbredelse.

Et enkelt dialektalt træk, som tilskrives skandinavisk indflydelse, skulle det dog være muligt at vurdere og betvivle på det foreliggende grundlag. Det er skandinavisk *k* over for oldengelskt *ch*. Martyn Wakelin er helt sikker på, at former som KIRK, KIRN og KIST i de nordengelske dialekter er resultatet af oldnordisk indflydelse af den ene eller den anden art; den har gjort dem forskellige fra standardengelsks former CHURCH, CHURN og CHEST.² Det er den damme effekt vi regner med i stednavneformer som Carlton for Charlton, Keswick for ⁺Cheesewick, Skipton for Shipton, etc., etc.

Det er en svaghed ved bestemmelsen af fænomenet som resultat af nordisk påvirkning, at det geografisk viser meget ringe sammenfald med den nordiske bosættelse; skotterne siger jo også KIRK. Men værre er det vel, at ordet church/kirk ikke er noget ord, skandinaverne kan have introduceret i England. Tværtom, både Niels Åge Nielsen og Peter Skastrup anfører det som et engelsk låneord i nordisk,

1 Niels Lund: "The settlers: where do we get them from - and do we need them?". Proceedings of the Eighth Viking Congress, Århus 1977. (Odense, 1981).

2 Martyn F. Wakelin: English Dialects. An Introduction. (London, 1972), 131; "Dialect and Place-Names: the Distributions of Kirk". Patterns in the Folk Speech of the British Isles, ed. Martyn F. Wakelin. (London, 1972).

af græsk oprindelse selvfejlgelig, for at være helt præcis, men lånt via oldengelsk.¹ Det er altså tidligst optaget i dansk i det tiende, men snarest i begyndelsen af det elleveårhundrede. Når det er indlånt med udtalen KIRK, kirke, er den nærliggende forklaring så ik-
ka, at det var den udtale, vikingerne stiftede bekerdtskab med i de
dele af England, hvor de kom mest, altså i Nordangland?

—legna neb illi dæwoneku æfwe neb illi dæwæmæs. Æfwe isogned neb
æfwe neb æfwe illi dæwæmæs. Jevip ænnuminehni te jeb illi dæwæmæs
teb ðm æfweæmæs æfweæmæs. Jeb ð mæmæs. Je illi ægslit. Ðæwæ
æfweæmæs æfweæmæs. Ðæwæ æfweæmæs. Ðæwæ æfweæmæs. Ðæwæ æfweæmæs.
Æfweæmæs æfweæmæs. Ðæwæ æfweæmæs. Ðæwæ æfweæmæs. Ðæwæ æfweæmæs.

¹ Niels Åge Nielsen: Dansk etymologisk ordbog. (Gyldendal, 1966), 190; Peter Skautrup: Det danske sprogs historie, første bind. (Gyldendal, 1944), 168.

In most speech-mixtures the various elements remain distinct and can be separated, just as after shuffling a pack of cards you can pick out the hearts, spades etc.; but in the case of English and Scandinavian we have a subtler and more intimate fusion, very much as when you put a lump of sugar into a cup of tea and a few minutes afterwards are quite unable to say which is tea and which is sugar. (Otto Jespersen)

DANELAGEN - SPROGSTRUKTUR, BEFOLKNINGSSTRUKTUR

Af Torben Kisbye

Spørgsmålet om hvor stort et befolkningsunderlag, der skal til for at forklare den nordiske påvirkning af det engelske sprog (herunder også sted- og personnavnestoffet), har delt den videnskabelige verden i to skarpt adskilte lejre. Den ene, som vi for nemheds skyld kunne kalde maksimisterne, har opereret med vikingehære på op mod 50.000 mand, den anden - minimisterne - ser vikingene som ubetydelige skåskarer, og prøver at forklare hele den nordiske indflydelse som produktet af et ret fåtalligt befolkningselement. En mellemgruppe antager erobringshære i det 9. årh. af en forklarlig størrelse, men etablerer den nødvendige menneskelige baggrund for den sproglige påvirkning i form af sekundære immigrationer i ly af de allerede bosatte hære.

Altså også maksimister, skønt på en lidt anden led. Det meste af vikingeforskningen før 1950 var entydigt maksimistisk. Herhen hører folk som Steenstrup, Jespersen, Stenton og Ekwall, mens de kendteste repræsentanter for minimalistfløjen er Sawyer og Lund. Mellemgruppen tæller en længere række historikere og stednavbeforskere, fx Kenneth Cameron, Gillian Fellows Jensen, H.R. Loyn, Aksel E. Christensen, Inge Skovgaard-Petersen.¹

Nu må detstå helt klart, at den tidligere forsknings forestillinger om masseopbud af vikinger hvilede på en noget ukritisk tolkning af kildernes udsagn (sted- og personnavne, liberi homines

1) En forskningshistorisk oversigt findes hos Gillian Fellows Jensen "The Vikings in England : a review", Anglo-Saxon England 4 (1975) pp.181-206. Mellemgruppens argumentation står omtalt hos Niels Lund "The Settlers : where do we get them from - and do we need them?". Proceedings of the Eighth Viking Congress, ed. by Hans Bekker-Nielsen, Peter Foote, Olaf Olsen (Odense UP 1981), p.147 og p.169.

og sochemanni i Domesday Book, den Oldengelske Krønikes talangivelser, osv.). Man nåede let frem til, at vikingerne havde opdyrket henimod halvdelen af Lincolnshire og Yorkshire, og udgjort mellem en trediedel og halvdelen af befolkningen i visse egne. Det kunne man jo direkte aflæse af kilderne.

Minimisterne har med en meget kritisk oversættelse af kilderne imidlertid fået de fleste af maksimisternes bastioner til at vakle, og der råder i dag stort set enhed om, at ikke alle stednavne i England indeholdende nordiske elementer nødvendigvis behøver at have været grundlagt af vikinger, at man ikke uden videre kan sætte lighedstegn mellem personnavn og nationalitet, at det slet ikke er sikkert, at fribønderne i Domesday Book er vikingernes efterkommere, at der er adskillige grunde til, at den Oldengelske Krønikes talangivelser ikke bør tages for pålydende, at nordiske marknavne ikke ubetinget behøver at være vidnesbyrd om nordisk kolonisationsvirksomhed, men kan være et rent sprogligt fænomen.

Således berøvet bæredygtigheden af sit klassiske fundament, har vikingeforskningen indenfor den sidste snes år søgt nye veje; er blevet i stadig højere grad tværvidenskabelig. For at komme et stykke videre end Krønikens lakoniske "de delte landet, og gav sig til at pløje og skaffe sig føden" (anno 876)¹ og opnå svar på spørøsmålene: hvormange vikinger kan der have været tale om, hvilken jord var det, de gav sig til at pløje, finder der eventuelt sekundære immigrationer sted i ly af erobringshærene fra 865, hvilken social status har vikingerne haft i England, var de jævne agerbrugere eller en aristokratisk overklasse af godsbesiddere - - -? Ja, så har vi måttet erkende, at det klassiske kildemateriale ikke rækker. Der må trækkes på alle de videnskaber, som berører denne lidet oplyste epoke, som vikingetiden er, historie, arkæologi, numismatik, geologi, kunsthistorie, sprogviden-skab.

Sidstnævnte har dog sjældent været seriøst inddraget i de sidste tyve års manglende videnskabelige concensus. De sproglige vidnes-

¹⁾by geare Healfdene Norðanhymbra land gedælde ond ergende weron ond hiera tilgende (Parker MS). Charles Plummer ed. "Two of the Saxon Chronicles Parallel" vol. I (Oxford UP 1952) p. 74.

byrd er traditionelt en af maksimisternes sikre bastioner, og minimisternes forsøg på at løbe storm også mod den har været spagfærdige og cirkler omkring dette ene argument : historien har talrige eksempler på, at en fåtallig overklasses sprog som statusfaktor kan udøve stærk påvirkning¹. Der nævnes i denne sammenhæng eksempler som engelsk i de oprindeligt keltisktalende områder af Storbritannien, latinen i Frankrig, arabisk i Egypten. Vi skal senere vende tilbage til disse argumenter og påvise den manglende parallelitet til den sproglige kontaktsituation i Danelagen.

Med dette forsøg på at bringe sproglige argumenter seriøst ind i den videnskabelige debat, agter jeg at plædere for I) at det ON sprog og ikke alene det v.sax. standardsprog, men i særdeleshed de angliske dialekter, der taltes i Danelagen, har ligget så tæt på hinanden, at en vis grad af indbyrdes forståelighed må have været til stede, II) at der er intet i de ON lån til engelsk, der blot antyder, at vikingerne skulle have udgjort en social overklasse. Den sproglige påvirkning er snarere sket på et bredt socialt niveau via et anglo-nordisk fusionssprog, III) at det nordiske sprog i Danelagen sandsynligvis har holdt sig i live til et stykke ind i det 11. årh. Denne overleven forudsætter en regelmæssig kontakt med hjemlandet, tilskud af kvinder fra Norden, osv.

Den historiske situation, der tegner sig bag dette, må blive en erobringshær af en størrelse, som historikerne er parate til at acceptere. Præcist hvor stor kan ingen sætte tal på, uden at det nærmer sig spekulation. Størrelsen er også ganske irrelevant. Vigtigere er det at sandsynliggøre sekundære immigrationspruden dem falder de sproglige vidnesbyrd ikke rigtig på plads. De historiske kilder melder intet om sekundære immigrationer. Det ville næppe heller have interesseret krønikeskrivere, om de havde fundet sted. Den Oldengelske Krønike er et v.sax. foretagende, og Wessex lå i den anden ende af landet. Om vikingerne

1) Fx P.H. Sawyer "Conquest and Colonization : Scandinavians in the Danelaw and in Normandy". Proceedings of the Eighth Viking Congress (Odense UP 1981), p.124.

har haft kvinder med over, et væsentligt moment for deres sprogs overleven ud over de første par generationer, ved vi heller intet. De historiske kilder er tavse, eller giver os oplysninger, vi ikke kan gennemskue. Det ØE wif lader os i stikken. Koner? - Kvinder de havde samlet op undervejs? ¹

Heller ikke personnavbeforskningen kan hjælpe os her - nok kan den påpege ikke så få nordiske kvindenavne i England, men vi vil aldrig kunne få rede på, hvem der har båret dem. Er det blot nordisk navngivningspraksis, der er fortsat i det fremmede? Eller kan der have været tale om nordiske kvinder?

Forskningen har i nogen grad været fastlåst i denne position. Intet lader sig entydigt eftervise, materialet er der, men fortolkningerne pejer i mange retninger. Man må operere på forskellige niveauer af sandsynlighed.

Rent sproglige argumenter, bortset fra sted- og personnavnestof-fet, har sjældent været inddraget i debatten. Den gamle maksimistskole nøjedes som oftest med at konstatere, at en stærk sproglig indflydelse nødvendigvis måtte hidrøre fra et massivt nordisk befolkningselement. Minimistfløjen anfører heroverfor, at dette ikke ubetinget behøver at være tilfældet. Her synes situationen igen fastlåst.

I) Sproget i Danelagen - historiske vidnesbyrd.

De historiske kilder er meget fåmælté om sprogsituationen i Danelagen. Mest kontant besked får vi fra Gunlaugr Ormstunges Saga, hvor det i kap. VII, som en autoritativ bemærkning fra forfatterens side, anføres, at sprogene i Danmark, Norge og England var ens. I de fleste andre tilfælde må vi slutte indirekte.

Styrkarepisoden (Heimskringla kap. 94), hvor Styrkar, en af Harald Haarderaades mænd, flygter fra slaget ved Stamford Bridge (1066), men efter en samtale med en Yorkshirebonde udpeges af denne som nordmand på grund af sit sprog ("þu munt vera Norðmaðr, kenni ek mál pitt") ²

1) ond befæston hira wif ond hira scipu ond hira feoh on East Englum (:og de bragte deres koner/kvinder og deres skibe og deres ejendele i sikkerhed i East Anglia). Anglo-Saxon Chronicle (op.cit.), anno 894. Flere irlske annaler, fx "The Wars of the Irish with the Foreigners" (Cogadh Gaedheil re Galliab) fra det 12. årh. melder også hyppigt om vikingernes kvinder, men igen ikke nok til at vi kan slutte noget om deres nationalitet.

2) A.L.Binns "East Yorkshire in the Sagas" (York 1966) p.40.

En anden historisk kilde nævnes ofte i diskussionen om de to sprogs indbyrdes forståelighed, nemlig Agilbert episoden i Bedas "Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum" (III.7). Her berettes i forbindelse med synoden i Whitby (664) om en frankisk munk Agilbert, hvis sprog befolkningen i Northumbria havde svært ved at forstå. Dette har givet anledning til den fejlslutning, at hvis to vestgermanske sprog - frankisk og engelsk - efter kun godt to hundrede års adskillelse havde fjernet sig så langt fra hinanden, hvor fjernt må så ikke et nordgermansk sprog som dansk have forholdt sig til engelsk?

Disse er de oftest citerede historiske kilder om forholdet mellem nordisk og engelsk på vikingetiden. Kan vi overhovedet slutte noget fra dem?

Citatet fra Gunlaugr Ormstunges Saga siger trods sin autoritative formulering intet. Vi ved ikke, hvor forfatteren (eller dennes hjemmelsmand) eventuelt kan have op holdt sig. En forklaring er, at han kan have været i York, blandt efterkommere af landsmænd. Eller han kan med udsagnet "sprogene er ens" blot have ment, at man kunne forstå hinanden. Nok det sidste.

Styrkarepisoden er mere kompliceret. Her har man ofte sluttet, I) at nordboer og bønder i Yorkshire altså har kunnet forstå hinanden, II) at Styrkar har talt norsk, som på dette tidspunkt altså må have lydt forskelligt fra det nordisk, som man talte i Danelagen. Man kunne føre tanken videre og spørge: hvis Yorkshirebonden kunne skelne mellem to forskellige slags nordisk, nemlig mellem rent vestnordisk og Danelagnordisk, har vi så ikke en antydning af, at sidstnævnte har været talt dér endnu i 1066? Man kunne dog også forestille sig, at Yorkshirebonden havde vidst, at nordmændene havde gjort indfald i landet og var blevet slæt ved Stamford Bridge, og så måtte en flygtning jo være en af dem. Nu holder altså kun argument I), forudsat altså, at vi tror på sagaens udsagn.

Jeg har kun nævnt denne efterhånden hårdt prøvede Styrkarepisode for at vise, hvor håbløst det er at prøve at slutte noget fra sagaberetningerne. De ligger et par hundrede år fra begivenhederne; er blevet litteratur, der i bedste fald intet siger, vi kan bygge videre på.

Med Agilbert episoden skulle vi ifølge Fellows Jensen være on "firmer ground"¹. Det er vi også, men kun i den forstand at Beda er en pålideligere kilde end sagaerne. Men vi må ikke konkludere, at der kan udledes noget som helst fra forståelighedsforholdet mellem to vestgermanske dialekter til forholdet mellem en nordgermansk og en vestgermansk. Frankisk havde, hvis Agilbert ikke ligefrem havde ført sig frem på nederfrankisk, gennemløbet den højtyske lydforskydning, og så er afstanden til den anden vestgermanske dialekt jo ganske evident. Vi kan kun konkludere noget om sprogs og dialekters indbyrdes forståelighed ved at sammenligne deres fonemsystemer, lexis og grammatiske struktur. Alt andet vil være spekulation.

Vi vil ligeså resolut feje resten af de så ofte citerede kildesteder til side. Herunder ex silentio argumenter som sagaernes dvælen ved irsk som et aldeles uforståeligt sprog (Gisls Saga), men aldrig bemærkninger om at engelsk skulle have voldt vikingerne vanskeligheder. Skjaldekadene fremsaægt for og prist af engelske konger (fx Gunlaugs Aðalráðsdrápa og Egil Skallagrimsons Aðalsteinsdrápa). Siger det noget om, at de har forstået dem? De vidste jo hvad ærindet gjalt! Vi kunne såmænd også i sagalitteraturen finde belæg for, at engelske konger absolut intet har forstået, fx i Snegle Hallis komiske Godwinsonsdrápa fra Flatbogen.

Symeon of Durham (12. årh.) nævner intet om nordisk sprog i sin del af landet, men netop dér boede jo heller ikke ret mange nordboer. De manglende referencer til vikingerne i de senere dele af den Oldengelske Krønike er ligeså lidt at bygge på. Krøniken er nemlig skrevet i Wessex. Ekwall konkluderer p.22, at Æthelreds straffekspedition til Cumberland år 1000 kunne antyde, at nordboerne dér stadig talte deres gamle sprog². Det er nok

1) Gillian Fellows Jensen "The Attitude of the Vikings to English Place-Names in Yorkshire". Aarsberetning for selskab for nordisk filologi 1971-73 (København 1975) p.8.

2) Eilert Ekwall "How Long Did the Scandinavian Language Survive in England?". A Grammatical Miscellany Offered to Otto Jespersen, ed. by N. Bøgholm, C. A. Bodelsen, Aage Brusendorff (Copenhagen 1930).

tænkeligt, men det giver felttoget os ikke lov til at slutte.

Ælfrics prædikener fra kort før år 1000, hvor han nævner vikingerenes barbariske gudenavne, lader vi ogsåude af betragtning. Det siger intet om de fastboende. Han refererer muligvis til de vikinger, der var begyndt at dukke op påny med Svend og Olaf.

En sidste hidtil upåagtet kilde skal også nævnes, men heller ikke fordi den kan bruges til noget. William of Malmsbury "Gesta Pontificum" (1125) siger om sproget i Nordengland, at det er aldeles uforståeligt for folk sydfra. Som årsag angiver han, at man deroppe længe havde boet i naboskab (viciniam) med barbararum gentium¹. Med disse barbarer kunne Malmsbury dog have ment keltiske folk. Det lader sig ikke afvise. Men det bemærkelsesværdige er, at Trevisa i sin oversættelse af Higdens "Polychronicon", der i denne passage bygger på Malmsbury, tilføjer, at en af årsagerne til at det engelske sprog er blevet ødelagt, er opblandingen med danskere. Og det er i York, det er værst!². Vi kan heraf imidlertid kun slutte, at sproget i Nordengland på Malmsburys tid har været uforståeligt, og at man endnu i det 14. årh. på Trevisas tid erkendte danskerne som en "sprogfordærvende" faktor. Vi kan ikke afvise, at Trevisa egenhændigt har anført en anden årsag end den, Malmsbury måske har haft i tankerne - nemlig naboskabet til kelterne.

Det farlige ved den slags historiske kilder er, at de er så åbne for fortolkninger. Deres udsagn kan vendes og drejes i alle retninger og tages til indtægt for hvad som helst. Og det er blevet gjort.

Hvis vi imidlertid skal danne os et nogenlunde pålideligt overblik over sprogsituationen i Danelagen, er den eneste sikre fremgangsmåde at se på sprogene selv, men det er den vej, man tilsyneladende sjældnest er gået.

Maksimisternes sproglige argument for et massivt nordisk befolkningselement i England har reelt stået uimodsagt fra minimist-

1) A. Trampe Bødtker "Anglice Loqui". Jespersen Miscellany (op.cit.) p. 103.

2) Kenneth Sisam "Fourteenth Century Verse and Prose" (Oxford UP 1962) p. 148 og p. 150.

hold. Som eneste modargument har de kørt Weinreich frem. Han siger p.92¹, "Even for extensive word transferring, large numbers of bilingual speakers need not be involved and the relative size of the groups is not necessarily a factor; after all "there is no intrinsic reason (to assume) that, when a large and a small group are brought into contact, the small group will borrow more heavily than the large one...."².

I næsten al minimistargumentation dukker Weinreich op og klarer det sproglige problem³. Men en egentlig kritisk holdning til hvad Weinreich skriver, ses nu pludselig ikke hos forskere, for hvem skepsis og analyse af det hævdvundne har været hovedkendemærket. En nærmere vurdering af det sproglige kriterium afstår man gerne fra under henvisning til, at "that argument is perhaps best left to experts"⁴.

Det kunne se ud til, at Weinreichs korte udtalelse er noget, man behændigt har løsnet fra sin sammenhæng og nu bruger som et slags aksiom i en argumentation, hvor man indser, at man ikke har gode kort på hånden. Det er klart, at højere kultur, højere social status er endog meget væsentlige faktorer, der i mange tilfælde kompenserer for numerisk overlegenhed ved sproglig påvirkning. Men Weinreichs konklusioner bygger på sproglige kontaktsituationer hos moderne veldefinerede etniske minoriteter, hvor essentielle faktorer som baggrund, kulturniveau, social og økonomisk status, religion, relativ befolkningsvægt, gruppeidentifikation, kontaktvarighed og intensitet, uddannelsesmuligheder, osv - ikke er ubekendte størrelser.

1) Uriel Weinreich "Languages in Contact - Findings and Problems". Publications of the Linguistic Circle of New York, I (New York 1953).

2) Citat fra Ralph Linton "Acculturation in Seven American Indian Tribes" (New York 1940) p.499.

3) Fx Peter Sawyer "The Age of the Vikings" (2nd ed. 1971)p.170.

4) Fx Peter Sawyer "Conquest and Colonization...." (op.cit.) p.124.

Det har derfor været minimisterne magtpåliggende at omgå maksimisternes sprogargument ved at postulere vikingerne i England som en administrativ elite og en jordbesiddende overklasse.

Som støtte herfor anføres de ovennævnte sproglige kontaktsituationer, hvor socialt højrestillede minoriteter har givet en ganske overvældende sprogpåvirkning (latinen i Frankrig, engelsk i visse områder af Storbritannien, osv). Disse parallelle holder imidlertid ikke, da vi ikke står overfor identiske situationer. Man har ganske enkelt glemt den væsentlige kendsgerning, at sprogene i England og i Norden dengang har ligget meget tæt på hinanden. Har giver mulighed for kontakt på det leksikale plan. Vikingerne i England har ikke befundet sig i en sproglig isolation. De har ikke måttet antage et nyt sprog for at kunne kommunikere med englænderne, eller englænderne for at kunne kommunikere med dem. Hvor vikingerne har stået i kommunikativ isolation, fx i Normandiet, Irland eller Rusland, gik deres sprog meget hurtigt til grunde, og har kun efterladt sig spor i enkelte sted- og personnavne, samt i et par teknisk specialiserede glosor som minde om, hvad nyt de havde tilført.

Det første punkt bliver altså at sandsynliggøre, at vikingernes og englændernes sprog har været indbyrdes forståelige. Her må vi altså afskrive alle historiske og litterære kilder. Kun sprogene selv kan vise det.

Tanken om at vikingerne ikke har stået sprogligt isoleret, er fremført af mange anglister (fx Hofmann p.253, Pyles p.118, Jespersen p.75, Schibsbye p.99, Serjeantson p.63, Baugh p.112, og mange andre¹⁾) - herom hersker der stort set enighed. Fonemsystemerne i de to sprog ligger meget tæt på hinanden, så tæt, at det ofte er umuligt ad rent fonologisk vej at afgøre, om et ord

1) Dietrich Hofmann "Nordisch-Englische Lehnbeziehungen der Wikingerzeit". Bibl. Arnamagnæana XIV (København 1955).

Thomas Pyles "The Origins and Development of the English Language" (New York 1971)

Otto Jespersen "Growth and Structure of the English Language" (Oxford 1938).

Knud Schibsbye "Origin and Development of the English Language" (I, phonology) Copenhagen 1972.

Mary Serjeantson "A History of Foreign Words in English" (London 1961).

Albert C. Baugh "A History of the English Language" (London 1968)

der dukker op i OE/ME er et nordisk lån eller ej. Der er kun et lille antal lydlige kriterier, vi kan bruge, fx germansk *ai (> ON ei, men OE ā), germansk *au (> ON au, men OE ēa). Dertil forskellig udvikling af germansk *ā (> ON ā, men OE ē). De korte vokaler giver ingen adskillelseskriterier.

Indenfor konsonantismen er den manglende palatalisering i ON ord det væsentligste kriterium. Det vil føre for vidt at eksemplificere disse OE-ON særudviklinger. De står i enhver elementær engelsk sproghistorie.

Væsentligere for vort formål er det derimod at pointere, at forskellene hviler på ganske regelmæssige korrespondancer, som man har kendt, og i lån fra det ene sprog til det andet respekteret, så at de etymologiske relationer er intakte (ON saklaus > OE sacleas, ON landkaup > OE landceap, ON heimsokn > OE hamsohn; OE eadgifa "rigdomsgiver" > ON auðgiafi, OE Eadzar > ON Játgeirr, OE Æbelstan > ON Aðalsteinn. Og tilbaze igen : ON Steingrimr > OE Stangrim, osv.).

Det er tankevækkende, at denne tertiære opmærksomhed på sådanne lydkorrespondancer måske er det, der forklarer den ON form beit som tilsvare til OE bat "båd".

Også de grammatiske fleksionssystemer er forholdsvis parallelle. Låneord går som regel ind i den tilsvarende grammatiske kategori i modtagersproget : ON felaxi > OE feolana "fælle, kompagnon", ON háseti > OE hasæta "rorskarl" (se Hofmann (op.cit.) p.254).

Fonotaktiske problemer er få. I mange tilfælde passer lånenes direkte ind i modtagersprogets strukturer : OE mann cyn > ON mannkyn, ON hús bondi > OE husbonda. Sommetider sker der fonotaktisk indordning : OE fyr d (altså et lån fra sen v.sax., sikert fra Knuds tid) > ON fyrð. ON kender ikke uddydende -d; ON tíð endi > ME tid ing (bemærk også morfemtilpasning), ON hof ðing i > OE hof ding, ON hú sping > OE husting (OE har ikke þ/ð i disse positioner).

Der indsættes brydningsvokaler, hvor de naturligt forekommer på OE : mearc (ON mark), ceallian (ON kalla); omvendt OE he arra > ON harri "herre".

Palataliserede og ikke palataliserede lyd bringes i korrespon-

dance : OE scipian < ON skipa "bemande", ON skruð < OE scrud. Den ON diftong ei, som OE ikke kendte (den er jo blevet til ā), kunne realiseres ved palatalt, efterhånden vokaliseret g, som vi ofte ser det i navne : ON Svein > OE Swegen.

Der er her kun omtalt enkelte af de mere centrale mekanismer, der styrer låneforholdene mellem de to sprog. En mere detailleret redegørelse findes i Hofmanns kapitel "Das Verhältnis der beiden Sprachen zu einander" (p.253 ff.). Men her, som i det meste af den relevante faglitteratur, sammenlignes der med v.sax., det OE standardsprog, i stedet for at forsøge at inddrage nordligere ikke v.sax. sprogstof, hvor det er muligt.

Tager vi de engelske dialekter, som taltes i de nordligere områder hvor vikingerne bosatte sig, bliver lighederne mellem de to sprog endnu større. Ligesom ON havde også de engelske dialekter manglende palatalisering, som vi kan illustrere ved stednavnepar som Harwich - Warwick; Winchester - Lancaster, osv.). Her er en af de væsentligste forskelle mellem nordisk og engelsk ud lignet (se fx Brunner p.172¹, Schibsbye (op.cit.) p.42).

Måske endnu vigtigere er den fællesangliske manglende brydning og dermed bortfald af mulighed for sekundær palatalisering, hvilket fremkalder lydlig identitet til en lang række ON ord : angl. calf / ON kalfr (men v.sax. cealf), angl. cald / ON kaldr (men v.sax. ceald), angl. haldan / ON halda (men v.sax. healdan), osv.

Anglisk bevarer i-omlydt /ə/ som /ə/ <oe>, og har således det ON fonem /ə/, som med vokaliseret g efter giver mulighed for at gengive ON /əy/ : floege < ON fley "lille skib". Se Ross p.43².

Indenfor morfologien ser vi en meget vigtig tilnærmelse i substantivernes svage fleksioner. Her har englisk ligesom ON tabt det finale -n, og viser samtidig svækkede udlydende vokaler (ofte -e / -ə, se Brunner (op.cit.) p.223). På dette punkt er

1) Karl Brunner "Altenglische Grammatik" (Tübingen 1965).

2) A.S.C.Ross "Four Examples of Norse Influence in the Old English Gloss to the Lindisfarne Gospels" (Transactions of the Philological Society, 1940 (London 1942)).

vel den væsentligste forskel mellem ON og OE nominalfleksion
elimineret.¹

Indenfor verbalbøjningen ækvivalerer præs. partc. morfemet angl. -ande / ON -andi (men v.sax. har omlydt -ende). Måske foreligger dog her nordisk indflydelse (se Brunner (op.cit.) p.279). Videre har personbøjningen i Northumbriske træk, som kunne være indfødte udviklinger, fx sammenfald mellem 2 og 3 person sing., således at 3 person får -es i stedet for det ventede -ep, men muligheden for nordisk indflydelse er også her inde i billedet. Her havde man nemlig et tilsvarende sammenfald (urn.*-iR,*-ið > ON -r,-r). Se Campbell p.301².

Men vigtigst på det morfologiske plan er vel tilstedeværelsen i engelsk af en pluralisparallel til verbet at være, angl. arun, ON eru, hvor v.sax. har pluralisformer som sint/beop. Uden denne nordiske parallel havde mod.eng. are næppe været tænkelig.

Det vil føre for vidt at fremdrage flere mindre sproglige paralleller. Men det må stå klart og være hævet over enhver spekulation, at der har eksisteret forståelighed ikke alene mellem ON og OE, men i ganske udpræget grad mellem ON og de angliske dialekter - sproget i Danelagen.

De talrige etymologisk ajourførte lån frem og tilbage mellem

1) Den ret høje grad af kongruens i fx de stærke substantivs flexionsmønstre vil fremgå af følgende paradigmer:

	ON	OE (v.sax.)
N	fiskr	fisc
A	fisk	fisc
G	fisks	fisces
D	fiski	fisce
N	fiskar	fiscas
A	fiska	fiscas
G	fiska	fisca
D	fiskum	fiscum

I England mister ON lån næsten undtagelsesløst deres nominativs -r.

2) A.Campbell "Old English Grammar" (Oxford UP 1959).

ON og OE kunne tyde på et nogenlunde sikkert kendskab til korrespondancer og forskelle i hinandens sprog. Man har forsøgt at holde dem ude fra hinanden. Altså en vis grad af tosprogethed. Visse ting kunne dog tyde på, at tosprogetheden har været mest udalt på det højere sociale plan. Det er nemlig fra rets- og administrationssproget, at vi henter de fleste eksempler på etymologisk korresponderende gengivelser, hvorimod jævnere ord som fx ON vindauga "vindue", brúðhlaup "bryllup", rauði "den røde", aurar "ører", skeið "skægde", osv ofte ses overtaget med blot lydligt tilnærmede værdier, dvs /o/ for /au/ (OE brydhlop) og <eg> for /ei/ (OE scegb). Måske er dette sket gennem mundtlig kontakt hos et befolkningslag uden nogen fornemmelse for det andet sprogs tilsvare. Dette ville nemlig have givet former som *windeage, *brydhleap, *scab, osv. Dette er dog kun en formodning, baseret på et ret så spinkelt materiale.

II) Sprog og status i Danelagen

Kardinalpunktet i minimisternes argumentation har været dette ene: hvis vikingerne i England har udgjort en overklasse, kan en stærk påvirkning fra en sproglig minoritet forklares. Vi har i det foregående afsnit afvist deres paralleller til lignende situationer i andre lande med den væsentlige indvending, at forudsætningerne ikke er identiske. Vikingerne har kunnet forstå englænderne.

Spørgsmålet om social prestige lader sig heller ikke løse via historiske primærkilder. Hvad der hidtil har været fremført (fx Edgars og Æthelreds omgang med stormændene i Danelagen, danske jordopkøb i Wessex, osv) tillader os kun at slutte, at også Danelagen har haft sit aristokrati. Ikke mere.

Det store antal nordiske navne i dokumenter, gavebreve, vidnelister, osv kan vi heller intet sikkert slutte fra. Vi ved nemlig ikke noget som helst om navnebærernes nationalitet.

Iøvrigt er der også historiske kilder, der fortæller, at englænderne tilbageerobrer Danelagen allerede i første halvdel af 900-tallet. Så er det lidt svært at se et nordisk sprog som en prestigegegivende faktor længere. Men lad os lade de historiske kilder ligge og i stedet se på, hvad sproget kan fortælle. Først låneordene. Der eksisterer i det engelske rigssprog et sted mellem 600 og 900 nordiske indlån, alt efter hvor mange

identifikationskriterier, man kræver opfyldt. I dialekterne løber de nordiske lån op i tusinder. Sammenligner vi de nordiske lån i engelsk med dette sprogs øvrige lånegods, ser vi at de skiller sig ud på et væsentligt punkt. Der tale om jævne dagligdags ord, som, bortset fra enkelte tidlige nautiske og juridisk/administrative termer, intet nyt har bragt til det engelske ordforråd. Nordiske lån overlapper ligeså adækvate engelske betegnelser, fortrænger eller marginaliserer dem i nogle tilfælde, fortrænges selv i andre. Et par eksempler vil illustrere processen :

ON	OE	Mod. Eng.
kasta	weorpan	cast (warp)
taka	niman	take
deya	steorfān sweltan	die (starve) (swelter)
vindauga	eagþyrel	window
egg	æg [ei]	egg

Det har været anført, at en række nordiske lån i engelsk har tilhørt semantiske kategorier, som i ethvert sprog og til enhver tid er åbne for synonymisk ekspansion. Nogle kalder dem dynamiske kategorier, hvortil hører nordiske lån af typen anger, ugly, ill, die, thrall, skull, fellow, wrong, osv.

Hertil må anføres for det første, at denne indvending kun gælder en forsvindende lille procentdel af det samlede nordiske lånegods, for det andet, at det ikke har kunnet konstateres, at de nordiske lån skulle have nuanceret eller udbygget allerede etablerede betydningsfelter, at deya skulle betegne en anden måde at dø på end steorfān, at vindauga skulle være af en anden type end eagþyrel, osv.

I tosprogede samfund sker der en konstant veksel af låneord fra det ene sprog til det andet efter ganske specielle mekanismer (se Weinreich (op.cit.) p.56 ff). Størsteparten af overførte ord er altid de såkaldte kulturord, markerende et modtagersprogs møde med nye fænomener, tanker og værdier. Med andre ord betegner, hvad den ene gruppe har lært af den anden. Herhen hører klart de nordiske termer i engelsk for lov og ret, administration, våben og skibe. Her har vikingerne bragt nyt, her er der tale om

tidlige overførslер.

Udenfor kategorien kulturord er modtageligheden for leksikalsk fornyelse og udbygning i et modtagersprog styret af visse interne faktorer. De ord der udskiftes eller udbygges er typisk I) lavfrekvente ord, II) ord der befinner sig i homonymgrupper, III) ord i de ovenfor omtalte semantisk dynamiske kategorier, IV) ord der føles semantisk utilstrækkeligt differentierede.

Betrægter vi den samlede nordiske låneordsmasse i engelsk, vil vi se, at den ikke - eller kun for en ubetydelig dels vedkommende - passer ind i denne mekanik. Det må være rimeligt derfor at antage at, fraset de decidederede kulturord, er vores bidrag fremgået af en anglo-nordisk fusionssprog. Den sproglige påvirkning må, som allerede låneordene klart viser, være sket på det folkelige plan. Der er intet i vore leksikalske bidrag til det engelske sprog, der kunne tyde på, at vikingerne har udgjort en overklasse, repræsenteret en højere kultur, eller på nogen måde adskilt sig væsentligt fra den engelske befolkning. En sammenligning med de normannisk-franske indlån i tidlig ME viser klart forskellen.

Der skal ikke her anføres en lang række eksempler på nordiske lån i engelsk til støtte for ovenstående, men nogle sjældnere citerede, i bogstaveligste forstand jordnære ord, som endnu findes i Lincolnshires og Yorkshires dialekter, fortæller måske et lille stykke kulturhistorie endnu bedre : lathe "en lade", haver "havre", big "byg", ket "kød", garth "gård", kirn "at kærne", quee "kvie", ing "eng", eldin "optændingspinde", far "et får", awns "avner", ert "ært", bait "bedé, lade græsse", stot "stud", grice "gris", oast "ost", scarn "skarn", ewer "yver", lea "en le", soa "mælkespand", osv.

Elementer fra såkaldt lukkede morfemkategorier overføres sjældent fra et sprog til et andet. At det i vid udstrækning er sket i den sproglige kontaktsituation i Danelagen, tyder på intim fusion af de to sprog. Her kan peges på pronominer som they, their, them, both(?), same; hjælpeverbet are, konjunktionen though, præpositioner som till og fro; infinitivsmærket at (alm. i ME, senere kun i dialekt samt i formen ado (< at do)). Også ordstillingstræk, som vi senere skal komme ind på, hører herhen.

Det har været hævdet af mange filologer med Jespersen i spidsen,

at mange nordiske elementer blev optaget i engelsk, fordi dette sprog havde behov for større distinktion og parallelitet indenfor dets grammatiske og semantiske systemer.

Pronominalformerne their, their og them skulle således være lånt fra nordisk, fordi det OE pronominalsystem efterhånden havde udviklet sig til et virvar af sammenfaldende former med indlydende h- (hie "de", hiera "deres", him "dem", he "han", heo "hun", him = dat. af "han" eller "det"). Endvidere ville det nordiske pronominalsystem harmonere bedre med det OE artikel-demonstrativ-systems initiale th- former (the, this, that, osv.). Se Jespersen (op.cit.) p.66.

Altså de nordiske former har vist sig som mere kommunikations-effektive og dermed livsduelige elementer. Man mærker klart den darwinistiske evolutionstanke bag Jespersens sprogsyn.

Vi kan tage et andet eksempel fra det leksikale plan. Det nordiske verbum die skulle således være indlånt i engelsk på grund af dettes manglende kongruens i det semantiske felt death (OE dead), dead (OE dead), men verbet var steorfan/sweltan. Her kunne det nordiske verbum komme ind og skabe den fornødne konsekvens : death - dead - die (se Jespersen (op.cit.) p.65).

Jespersens forklaring, som findes gentaget i de fleste lærebøger, kan ikke accepteres. Det er aldeles utænkeligt, at et sprog skulle bringe sig i den situation, at dets pronominalsystem ikke længere er funktionelt og låne erstatningsformer ind fra noget, man har følt som et fremmedsprog. Det OE pronominalsystem er produktet af en lang udvikling og har været kommunikationsduelt - ellers havde vi ikke haft det! Vi kender blot kun systemet fra skriftlig overlevering, men ved intet om hvordan det har været udtalt. Sammenfaldet er altså kun tilsyneladende og på det skriftlige plan. På talesprogsplanet kender sproget selv midler til at gøre formerne distinktive, fx suprasegmentalt ved tryk, intonation, osv., eller ved lån fra egne dialekt eller sociolekter.

På det leksikalske plan har englænderne ligeså lidt følt nogen manglende parallelitet i flere af deres semantiske felter og fundet det nødvendigt at gøre til et nordisk ord som systemudfylder.

Vikingernes sprog i England og i endnu højere grad det begyndende

anglo-nordiske fusionsprodukt har været følt som en dialekt af spontan forståelighed - ikke som et fremmudsprog. Det er herfra, den gradvise påvirkning af engelsk må være sket. Det er herfra, at udviklingen griber videre og kommer til at berøre også de sydlige engelske dialekter i løbet af den ME periode. Atter som en dialektpåvirkning.

Jeg anskuer altså udviklingen modsat Jespersen - ikke som en patalogi-terapi situation, men føler mig snarere fristet til at forklare problemet på baggrund af vikingernes forsøg på at tale engelsk. Det er mere nærliggende at antage, at netop de har fundet det engelske pronominalssystem akavet¹, studset over den manglende konsekvens i steorfan - deap - dead rækken, små hindringer i spontan kommunikation på et sprog, hvor alt andet var nogenlunde ligetil; hvor der ellers var forståelighed på det leksikale plan.

Også de mange semantiske afsmitninger fra nordisk vidner om en tæt fusion af de to sprog. Her er der tale om ord, som begge steder enten havde samme ydre form, eller hvor lydkorrespondancerne var kendte: ON draumr "drøm", OE dream "fest, glæde" > mod. eng. dream; ON blómi "blomst", OE bloma "jernklods" > mod. eng. bloom. Tilsvarende gælder ord som OE bread "stump, krumme", eorl "krieger", dwellan "fare vild", ploh "mål for jordstykke", holm "hav", osv., der alle har antaget nordiske betydninger på vej op til mod. eng.

Helt afgørende for tesen om et anglo-nordisk fusionssprog er også en række ord, hvor sammensmeltingen er så tæt, at produktet hverken er engelsk eller nordisk, men må være udgået fra Danelags-sproget, fx ON liða "drage til søs (om skibe)", angrlíod kveða, hvor udtrykket med brug af lið er typisk engelsk, hvorimod kveða og angr er nordisk; ON ættstafr / OE eðelstaf "støtte for slægten"; ON ganga upp / OE gan up; ON vapnum skipta / OE wæpenge-wrixl, osv. Flere eksempler af disse hybridtyper findes anført hos Hofmann (op.cit.) p.289 ff (markeret i registret som "Danelag").

Andre ret direkte spor af en anglo-nordisk fusion i Danelagen

1) Aldbroughindskriftens hanum for him (se nedenfor) kunne tentativt tolkes som et refleks af en sådan usikkerhed overfor det OE pronominalssystem.

ser vi i blandede former som OE prinna (ON prinnr + OE briwa) - altså nordisk stamme med OE suffix. Af andre hybrider kan nævnes sadelfate (Hofmann (op.cit.) p.210), hvor OE fæt "fad" er sammenblandet med ON fot "baggage"; nordiske verber med OE prefixer, fx uncrafod (Ethelred)/ unbecrafod (Knud), fra ON krefia "kræve". Engelske substantiver med ON -ing betegnende "boende i", fx Lindisfarneolondingas, Fifburghingas, osv. At de OE -ing afledninger må være sene dannelser, ses af, at de mangler i-omlyd.

Nordisk syntax i engelsk er i denne forbindelse også vigtig. Her gælder dog, at ikke alle træk kan sikkert påvises som nordiske, idet overleveringen som sædvanlig lader os i stikken. Ofte har man fundet spredte spor i OE af tilsvarende konstruktioner, og står hermed overfor det klassiske spørgsmål : nordisk primær indflydelse, eller nordisk forstærkning af allerede eksisterende træk i OE? Jespersen (op.cit.) p. 76 og Baugh (op.cit.) p.122 har givet en oversigt over mulige nordiske syntaxpåvirkninger, og vi skal ikke komme nærmere ind på dem her.

Et meget vigtigt argument for eksistensen af et fusionssprog i Danelagen er hele syntese > analyse problematikken. Det engelske sprogs overgang fra at være et kasus- og fleksionssprog (nogenlunde som vi kender det fra moderne tysk) til den struktur, vi kender i dag, starter i Danelagsområdet ca.200 år før vi ser tilsvarende træk i de sydlige dialektområder.

Her har mange forskere peget på den tætte sammensmelting mellem nordisk og engelsk som årsag (fx Jespersen (op.cit.) p.76, Baugh (op.cit.) p.122). Det er en naturlig tanke, at nordboerne, når de begyndte at tilegne sig et sprog, der rummede forståelighed på det leksikalske plan, ville harmonisere eller eliminere visse bøjningselementer i det nye sprog, især i en situation hvor der ikke foreligger nogen korrekthedsnorm. Vi har talrige eksempler på noget lignende i parallelle sproglige kontaktsituationer (fx dansk - plattysk¹, Berlinertysk, det såkaldte Flensborgtysk, Pennsylvania Dutch, osv.). Også i hinanden fjernejestående sprog

1) Se fx K.N.Bock "Niederdeutsch auf dänischem Substrat. Studien zur Dialektgeographie Südostschleswigs" (Deutsche Dialektgeographie, Heft 34, Kopenhagen/Marburg 1933).

fx emigrantsprog i USA, pidginengelsk, osv (se også Weinreich (op.cit.) p.42, Jespersen, kap. XI¹).

Der er almindelig enighed om, at nordisk har spillet en vis rolle ved det engelske sprogs overgang fra syntetisk til analytisk struktur. Præcist hvilken rolle er dog delte meninger om, der er nemlig tydelige analytiske oplossningstendenser i de angliske dialekter af OE allerede i det 10. årh. (se Brunner (op.cit.) p. 194 ff, Kisbye p.70², Mustanoja p.67 f³). Nogle forskere, fx Jespersen p.80⁴ og Hofmann (op.cit.) p.180, ser dog også disse træk som et resultat af den sproglige påvirkning fra nordisk i Danelagsområdet.

Men hvadenten vi skal se det nordiske som en primær eller kun som en forstærkende faktor i denne udvikling, er der tale om en indflydelse af enorme dimensioner, som tillader tilbageslutninger om det befolkningsunderlag, der har stået bag den. Desværre mangler vi helt præcise efterretninger om det tidlige Danelags-sprog. Da det dukker op som litteratur omkring 1200, er det engelsk, men vrimlende fuldt af nordiske elementer. Et enkelt værk som Ormulum rummer alene ca. 250 ord af nordisk herkomst. Er det kun toppen af isbjørget vi ser? Det folkelige anglo-nordiske sprog egnede sig vel næppe til litterær brug.

Vi må sammenfattende konkludere, at der ikke kan påvises noget som helst tegn på, at nordisk skulle have været et overklasse-sprog i England. Og dermed falder vel minimisternes hovedargument til jorden. Weinreichs iagttagelser er holdbare nok, men forudsætningerne for at de kan anvendes på den sproglige kontakt-situation i Danelagen, er som sagt ikke til stede. Minimisternes parallelleller til kraftige sprogpåvirkninger, udgået fra herskende sproglige minoriteter andre steder, tillader ingen slutninger til vikingerne i England. For det første har disse ikke befundet sig i nogen sproglig isolation, for det andet mangler vi stadig at bevise, at de har udgjort en herskende kulturel overklasse.

-
- 1) Otto Jespersen "Language - Its Nature, Development and Origin" (London 1968).
 - 2) Torben Kisbye "An Historical Outline of English Syntax", vol. II (Aarhus 1972).
 - 3) Tauno F. Mustanoja "A Middle English Syntax", vol. I (Helsinki 1960).
 - 4) Otto Jespersen "Growth and Structure...." (op.cit.)

Minimisternes paralleller har ikke indeholdt sådanne ubekendte størrelser.

Min tese om et anglo-nordisk folkeligt fusionssprog talt i Danelagen vil klart forudsætte også en påvirkning den anden vej - fra engelsk til nordisk. Kilderne er få, men skjalededigningen viser det, tydeligst hos Gunnlaugr Ormstunga, Egill Skallagrimsson, Ottar Svarti, Sigvatr þorðarson, þorarinn Loftunga, Hallvarðr Harreksblesi, og mange andre. Det står fast, at nogle af disse skjalde har opholdt sig i England i det 10 og 11 årh. Det står også fast, at de i deres sprog syntaktisk, morfologisk, semantisk og stilistisk er stærkt prægede ikke alene af engelsk, men også af et engelsk, der må hidrøre fra Danelagen. Noget lignende lader sig også påvise for Eddadiæringens vedkommende, skønt tid og lokal berøring med England her er noget sværere at eftervise. Det vil føre for vidt at komme ind på hele dette kæmpemateriale, men der kan henvises til arbejder af F. Fischer, H. Kuhn¹, og fremfor alt til Hofmanns ret udførlige fremstilling p. 22-148.

III) Hvorlænge overlevede nordisk i England? Dette spørgsmål er blevet brugt som titel på flere afhandlinger (fx Ekwall, Page). Ingen gør det dog helt klart, hvad de mener med "nordisk". Som det taltes på den anden side af Nordsøen? Som en anglo-nordisk dialekt? - En del forskere (Ekwall, Baugh, Skautrup, Wakelin) vil hævde, at nordisk har været talt endnu omkring 1100 i hvert tilfælde i de nordvestlige egne af England. Denne formodning bygger de bl.a. på de epigrafiske vidnesbyrd, som vi først skal berøre.

Lad det være understreget med det samme, at de nordiske personnavne, som her forekommer (Orm Gamalsuna, Hawarð, Brand, Loðan, Grim, Åse, osv) ingen sluthninger tillader, da vi intet ved om navnebærernes nationalitet, som vi allerede har været inde på.

Der er tale om syv runeindskrifter: Carlisle, Settle, Dearham, Conishead, Skelton, Bridekirk og Pennington. Runerne er nordiske, i et enkelt tilfælde (Bridekirk) suppleret med engelsk ȝ og y.

1) F. Fischer "Die Lehnwörter des Altwestnordischen" (Berlin 1909). H. Kuhn "Westgermanisches in der altnordischen Verskunst", PBB 60, 1936.

Conishead og Bridekirk viser sene, specifikt danske runetegn, fx ¶ for d, se Page p.173¹.

Sproget er rent engelsk (Bridekirk), rent nordisk (Carlisle), eller en blanding af begge (Pennington).

Lad os tage Pennington: KML SETI THENA KIRK HUBERT MASUN UAN M... (: Gamal satte denne kirke, Hubert Mås søn skrev....).

Af nordiske træk må vi fremhæve runerne, navnet Gamal og patronymet Masun, ordet kirk, samt pronominaltypen þena (OE þas). Engelsk er derimod ordstillingen þena kirk (ON har efterstillet pronomen). Hverken engelsk eller nordisk er brugen af verbet sete, þena kirk kombinationen, og verbet uan (ON vinnu?).

Pages konklusion (p.172) er interessant : If the Pennington legend is Old Norse, it is markedly corrupt Old Norse, presumably influenced by English. If it is Old English or Middle English, it has been much affected by Old Norse. From it I would hesitate to argue what language the people of the area spoke in the twelfth century.

Carlisle indskriften : TOLFIN URAIT þASI RUNR A þISI STAIN ser ud til at være rent nordisk. Page (p.172) må dog ikke sætte den i forbindelse med Norge på grund af den manglende monoftongering. Ordstillingen pasi runr med foranstillet demonstrativ er derimod engelsk. Måske også urait (< OE wrat) med lydkorrespondance á/ai.

Af ikke runeskrevne kilder er Chester-le-Street, Ipswich, Monkwearmouth, Alnmouth, Overchurch, Isle of Ely og Collingham engelske. Kun ornamentikken er i visse tilfælde nordisk, ligesom nogle af navnene (Loðan, Iertig?, Grim)².

Aldbrough soluret er interessanter. Her står : VLF LET ARÆRAN CYRICE FOR HANUM AND FOR GVNWARA SAVLA (:Ulf lod bygge kirken for sig selv og for Gunvors sjæl).

Her står vi overfor det samme. Gunware er hverken OE (-ware) eller ON (-waran). Sen anglisk forfald og forvirring i endelserne er tydeligt (egl. cirican, sawle). Mest bemærkelsesværdigt er dog

1) R.I. Page "How Long Did the Scandinavian Language Survive in England?" (England before the Conquest, ed. by P. Clemoes and K. Hughes. Studies in Primary Sources Presented to Dorothy Whitelock, Cambridge UP, 1971).

2) E. Okasha "Hand-List of Anglo-Saxon Non-Runic Inscriptions". (Cambridge 1971).

det nordiske pronomen hanum for OE him (her ville ON have haft sér). Igen konkluderer Page (p.179) : Whether these people spoke a Scandinavian dialect it is impossible to say.

Kirkdale soluret har nordiske navne (Orm, Þamalsuna, Hawarð, Brand), hvoraf vi intet kan slutte, men slutter med indskriften pIS IS DÆGES SOLMERCA ET ILCUM TIDE (:dette er dagens solmørke for hver time) med hybridformen ON sól + OE merca (deverbativt fra mearcian), evt. ON merki.

Både Ekwall (op.cit.) p.24, Skautrup p.99¹ og Wakelin p.19² konkluderer, at de epigrafiske vidnesbyrd viser, at nordisk er blevet talt endnu så sent som ca. 1100 "even by the upper classes" (Ekwall). Page (p.174) tør ikke ud fra de runeskrevne kilder slutte noget om "a continuity of Scandinavian usage from... Viking times; they are more likely to show a new influx of Scandinavian speakers from areas such as Man where the language persisted at least until the 12th century".

Dette er muligt, skønt det i så tilfælde må være efterkommere af sådanne sene indvandrere, idet sproget er blevet en blanding af nordisk og engelsk. Denne blanding kunne næppe være opstået på det kelto-nordiske Man.

Jeg tror dog ikke, at man behøver at søge så langt væk efter årsagen, og Pages teori forklarer da heller ikke hybridsproget i fx Aldbrough indskriften.

Men ikke snarere vi skal se disse indskrifter som paralleller til de mange hybridformer (syntaktiske, semantiske, såvel som morfologiske), der er resultatet af et anglo-nordisk kontaktfelt i Danelagen? Måske kan en bemærkning, fremsat af Page (p.181) i en helt anden sammenhæng, bringe os et stykke nærmere forklaringen, "the Norse settlers may have belonged to social classes with no tradition of setting up memorial stones, or the English church to which so many inscriptions are linked may have exerted influence against the use of an alien tongue in favour of the language traditionally employed for vernacular texts". - Kan det være de blandingssprogede nordboer, der har forsøgt sig på engelsk?

1) Peter Skautrup "Det danske sprogs historie", vol.I (København 1944).

2) Martyn Wakelin "English Dialects" (London UP, 1977).

Fra stednavnene kan vi hente yderligere bekræftelse af vores formodninger om eksistensen af en aktiv anglo-nordisk dialekt endnu i den tidlige ME periode. Det drejer sig om stednavnetypen DB Humbrystone; Lindsey Survey (12. årh.): Humberstein. Altså med nordisk -stein for oprindeligt OE -stan (se Gillian Fellows Jensen p.67¹). Forekomsten af den nordiske type med diftong det meste af den ME periode i zennem kunne tyde på, at vi står overfor en lokal dialektal variant af navnet. Endnu i det 13. årh. optræder den nordiske -stein type langt hyppigere i kilderne end sit engelske -stone tilsvare, og der kan dermed ikke være tale om skandinavisering fra en enkelt skrivers hånd. Middelalderlige nordisk-engelske variantpar som fx Owstbec/Eastbec fortæller en ligende historie om to forskellige dialektgrupper.

Befordrende for en længere overleven af det nordiske sprog i England er en regelmæssig kontakt med, hvad Weinreich kalder "a solidly unilingual hinterland", nemlig hjemlandet og på engelsk grund måske for en tid større nordisksprogede enklaver, som fx York.

På eksistensen af en sådan kontakt tyder I) epigrafiske vidnesbyrd som sene danske runetegn fra det 11. årh. (se ovenfor), II) træk i skjaldekvadernes sprogform (se ovenfor), III) forekomsten af en del yngre nordiske lydudviklinger i engelsk, beskrevet af Ekwall (op.cit.) p.26 ff², IV) forekomsten af en lang række OE låneord i dansk, som fx kølle "ova" (OE cylen), mølle (OE mylen), hird (OE hired), staller (OE steallere "embedsmand i hirden", ON stallari), kjortel (OE cyrtel), mda sutær "skomager" (ON sutari), då(dyr) (OE da), edderkop (OE atorcoppe), båd (OE bat), osv. Se Skautrup (op.cit.) p.173³.

1) Gillian Fellows Jensen "The Scribe of the Lindsey Survey" (Namn och Bygd, 57, 1969).

2) Her ses bort fra eksempler på den østnordiske monoftongering, som vi har spor af i navnestofset. Disse tillader ingen sluttninger, da vi tit ikke kan afvise at stå overfor interferens fra anglo-normannisk, i visse tilfælde også OE. Iøvrigt er monoftongeringen et yderst usikert daterings- og provenienskriterium alene af den grund, at vi ikke helt har rede på, hvornår den er afsluttet i de forskellige østnordiske dialektområder.

3) Her med udelukkelse af engelske lån, som skyldes indvandrede gejstlige under Knud den Store og den engelske missionsvirksomhed i Danmark (se Skautrup (op.cit.) p.168 ff).

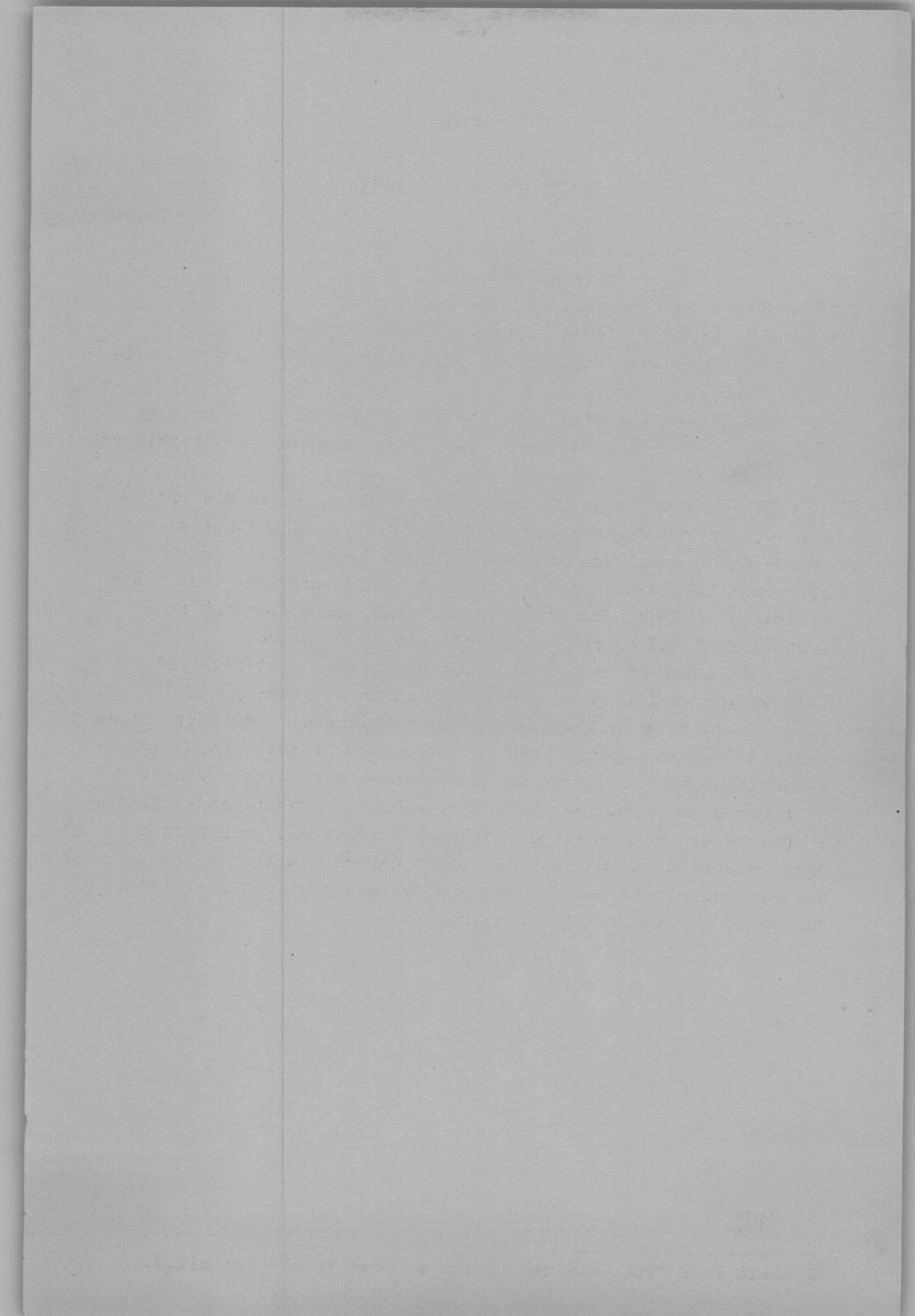
De her fremsatte formodninger om eksistensen af et anglo-nordisk fusionssprog i Danelagen, og som vi har spor af endnu efter det 11 årh., ville ikke give nogen mening, såfremt vi ikke søger dem indpasset i en plausibel historisk kontekst. Et ret fåtalligt vikingeunderlag og deres fortsatte eksistens i Danelagen som en jordbesiddende overklasse, må altså af sproglige grunde afvises. Det er det intet der tyder på.

Heller ikke den klassisk maksimistiske tanke om giganthære på 40-50.000 mand giver mening. De kan vanske simpelt ikke forklares historisk. Hvor skulle de komme fra?

Antagelsen af en sekundær immigration, som vi kender den fra Island, forliges derimod med de sproglige vidnesbyrd. Som vi har set, er der tegn på kontakt begge veje mellem England og Norden op gennem 900-årene. Denne kontakt må have resulteret i et vist tilskud af kvinder fra Norden, uden hvilke den sproglige overleven straks bliver meget vanskeligere at forklare.

Tanken om sekundær immigration, der ellers har haft ret bred tilslutning, er for nylig blevet afvist af Lund, der p.168¹ noget polemisk efterlyser en formel udtrykkende forholdet mellem en given sproglig påvirkning og størrelsen af det befolknings-element, der har skabt den. En sådan formel kan naturligvis heller ikke gives her. Formålet med dette indlæg har kun været at forsøge at påvise, at vor sproglige indflydelse på engelsk har haft en noget større udstrækning i tid og er udgået fra bredere og socialt anderledes sammensatte grupper, end minimisterne hidtil har været parate til at acceptere.

1) Niels Lund "The Settlersdo we need them?" (op.cit.).

Første tværfaglige vikingesymposium

Odense Universitet 27. april 1982

med bidrag af

Gillian Fellows Jensen

Niels Lund

Torben Kisbye

Købes gennem Forlaget Hikuin, Moesgård, DK 8270 Højbjerg